

Örömmunka – Rácz Lajos
Levente és a 25 éves
Nagyvárad Táncegyüttes | **8.**

Ha Nagyvárad a Nap,
Berettyóújfalu a Hold – Szoros
kulturális kötelék | **12.**

A hónap zeneszerzője
a 290 éve született Joseph
Haydn | **22.**

Bál a Fekete Sasban
– Farsangsírató a békebeli
Váradról | **30.**

Várad *folyóirat*

Kulturális, közéleti havilap • Nagyvárad, 2022. március • II. (XXI.) évfolyam 3. (204.) szám • **Ára 10 lej**

Megszámláltatunk

Népszámlálást tartanak 2022 márciusa és júliusa között Romániában. Az Európai Unió tagállamaiban 2021-re tervezték a népszámlálást, a világjárvány miatt azonban ezt országunkban idénre halasztották. Alább a legfontosabb tudnivalókról olvashatnak.

Az egyik legfontosabb változás, hogy idén nem feltétlenül kell megvárunk a számlálóbiztosokat, **interneten** saját magunk is kitölthetjük a kérdőívet **március 14-től május 15-ig**, ehhez pedig az önkormányzatnál segítséget is kaphatunk. Fontos, hogy akár mi magunk töltjük ki a kérdőívet, akár a kérdezőbiztos teszi ezt meg, a nemzetiségre, az anyanyelvre és a felekezetre vonatkozó kérdésekre mindenképpen feleljünk, hogy reális adatokat dolgozzanak fel például akkor, amikor a magyarság arányát kiszámítják. Mint tudjuk, egyes nyelvi jogok az úgynevezett 20 százalékos küszöbhez kötődnek, azaz csak akkor alkalmazhatók, ha az adott településen az illető nemzeti kisebbséghez tartozó lakosok számaránya eléri a 20 százalékot.

Február elején Dumitru Țiplea prefektus hívta össze a népszámlálást előkészítő megyei bizottságot, a találkozóról írott közleményből kiderül, hogy március 13-ig veszik át az egyes önkormányzatok nyilvántartásában szereplő

adatokat, ezekre alapul majd a népszámlálás. Március 4-én zárul a számlálóbiztosok felvétele és kiképzése, március 10-ig pedig minden önkormányzatnak ki kell alakítania azokat az internetes hozzáféréssel ellátott helyiségeket, ahol segítséget nyújtanak a kérdőívek online kitöltéséhez március 14. és május 15. között.

Bihar megyében 718 személy foglalkozik majd a népszámlálás lebonyolításával, közülük 101 fő az egyes önkormányzatoknál hangolja össze a munkát, 539 számlálóbiztosként, 24 vezető biztosként dolgozik majd, tudtuk meg a kormánybiztosi hivatal közleményéből.

Március 14-től május 15-ig tart tehát a népszámlálás úgynevezett önkitöltős szakasza, amikor mi magunk válaszolhatunk a kérdőívben szereplő kérdésekre. Ehhez a **www.recensamanromania.ro** oldalon kell majd **előregisztrálnunk**, mindenképpen egy létező e-mail-címmel, erre kapjuk meg ugyanis a linket, amelyen kitölthetjük a kérdőívet – akár magyarul is. A módszer előnye, hogy saját ritmusunkban tölthetjük ki a kérdőívet, minden kérdésre válaszolhatunk, tehát a saját kezünk munkája kerül a nyilvántartásba. A kérdőív kitöltését megszakíthatjuk, és később folytathatjuk mindaddig, ameddig meg nem nyomtuk a Véglegesítés gombot, a válaszok megváltoztatására ugyanis az online kérdőív elküldése után már nincs mód. Ha nem vagyunk biztosak magunkban, az online kitöltéshez segítséget kérhetünk az önkormányzatoknál kialakított népszámlálási pontokon, itt a kérdezőbiztosok segítenek majd az online kitöltésben. Szintén fontos tudnivaló, hogy azoknak, akik önmaguk, online töltik ki a kérdőívet, jár egy fizetett szabadnap is, amit 2023 májusáig vehetnek ki.

Mivel a népszámlálást eredetileg 2021-re tervezték, az egyes kérdések megfogalmazásában ez az évszám szerepel, nem 2022, amikor ténylegesen lebonyolítják a népszámlálást.

Az összeírás második szakasza május 16-án kezdődik és július 17-ig tart, ekkor járják végig a kérdezőbiztosok mindazokat, akik nem töltötték ki online a kérdőívet. Fontos tudni, hogy ez alkalommal nem papíron gyűjtik az adatokat, a kérdezőbiztosok is online, táblagépen töltik ki válaszainkkal a kérdőívet.

Fried Noémi Lujza

Fotó: A Bihar Megyei Prefektúra sajtószolgálat

Kultúra

4. Az anyag varázslata kiemel a valóságból – Beszélgetés Jakobovits Márta keramikusművésszel
8. Örömmunka – Interjú Rácz Lajos Leventével, a 25 éves Nagyvárad Táncegyüttes tagjával

Fotó

10. A kör bezárul – Weiss István fotográfiáiból nyílik tárlat áprilisban

Szomszédoló – Kultúra

12. Ha Nagyvárad a Nap, Berettyóújfalu a Hold – Három évtizede fűzték újra szorosra a két város kulturális kötelékeit

Irodalom

16. Csávossy György István versei
18. Yvette – Tóth Ágnes novellája

(Fény)képes krónika

21. Öreganyó kakasa – Kerekes István fotója és története

Zene

22. Joseph Haydn 290 éve született – A hónap zeneszerzőjéről Tóth Gábor tollából

Könyvespolc

25. Britanniai barakklet – D. Mészáros Elek riportkötetének bemutatója

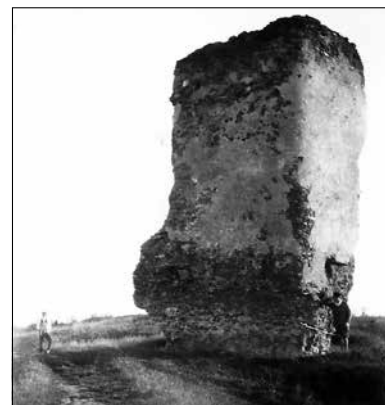

26. Cézár, színész, ember – A Dobos Imre színművészről szóló életinterjú-kötetet ajánljuk

Biharország – História

27. Adorján vára – Az erődítmény történetéről egy 1934-es sajtóanyag alapján

História

31. Bál a Fekete Sasban – Farsangok a békebeli Váradon

Biharország – Portré

35. Életformája a lószertet – Látogatóban Rákóczi Lajos érköbölküti lovastanyáján

Biharország – Üdítő

38. Hippokratész véleménye – Keresztrejtvény nyereménnyel

Biharország – Kultúra

39. „Kultúrscöpp” Biharfélegyházán – Riportkötet bemutatója

Várad folyóirat – kulturális közéleti havilap. **Kiadja** a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár – Nagyvárad, Várad Kulturális Folyóirat Részleg. **Intézményfenntartó:** Bihar Megye Tanácsa. **Szerkesztőség és kiadó:** Nagyvárad, Armei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431-257; 0771/269-647. **Postacím:** 410087 Oradea, str. Armei Române nr. 1/A, corp C. **E-mail:** biharmegye@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com; **internet:**

www.bibliobihor.ro; www.varad.ro; https://varadbiblioteca.blogspot.com. **Szerkesztőbizottság:** Fried Noémi Lujza, Máté Zsófia, Tóth Hajnal. **Munkatársak:** Darabont Éva tördelőszerkesztő, Megyesi Antónia olvasószervező-korrekter; Barabás Zsuzsa, D. Mészáros Elek, Déder Ferenc, Kocsis Csaba, Molnár Judit, Tóth Ágnes. Készült a Litera Print Kft. nagyváradai nyomdájában. ISSN 1583-0616

Az anyag varázslata kiemel a valóságból

Tündöklő türkizek, fémesen fényes feketék, tisztán ragyogó fehérek. Megannyi árnyalat. Formák és színek átlényegülése. **Jakobovits Márta** nagyváradi kerámiaművész *A megtett út* része című életmű-kiállítása december 9-én nyílt meg a bukaresti Kortárs Művészeti Múzeumban, és április 24-ig tekinthető meg. A képzőművésszel az anyag, a kerámiázás mágiájáról, művészetének különféle szakaszairól, a bukaresti tárlatról, az idei tervekről-teendőkről beszélgettünk.

Mindig öröm nézelődni Jakobovits Márta otthonában, műhelyében, műtermében, akár csak kiállításain és albumait lapozgatva rácsodálkozni régebbi és új alkotásokra. Mindig öröm nekem vele beszélgetni, őt hallgatni, ahogyan mesél alkotásról, művészetről, harmóniáról. A bukaresti Kortárs Művészeti Múzeumban megnyílt tárlat remek betekintést ad Jakobovits Márta munkásságába – a kezdetektől napjainkig.

„Meglépetés volt számomra a felkérés, mert se nem kértem, se nem számítottam rá, hogy életmű-kiállításom lehetne a bukaresti Kortárs Művészeti Múzeumban, amely az ország legrangosabb kortárs művészeti intézménye

Türkiz kövek
– kiállítási részlet

(olyan, mint, mondjuk, Magyarországon a Műcsarnok). A bukaresti tárlat előtt Sepsiszentgyörgyön, az Erdélyi Művészeti Központban volt egyéni kiállításom. A tárlatnak Madaras Péter kitűnő szobrász volt a kurátora. Az ottani kiállítás egész anyagát átvették, és életmű-kiállitássá bővítették Bukarestben a műteremből közvetlen válogatott anyaggal. Az utóbbi tárlat kurátora, Mălina Ionescu művészettörténész készítette el a tárlat koncepcióját és a válogatást. Az együttesek térbeli elrendezését, a kiállítás tiszta, logikusan kiegyensúlyozott térbeli szerkezetét alakító belsőépítészeti tervet Kim Attila építész készítette. Öröm volt számomra, hogy olyan művészekkel társítottak ebben a téli szezonban, mint Ion Grigorescu, Șerban Savu, Mircea Stănescu. Mindegyikük egy-egy teljes emeletet kapott az impozáns épületben, s az én munkáim a földszinti hatalmas térbe kerültek. A kerámia-mániámon túl a természethez való kapcsolódásomat mutatja be a kiállítás, azt, hogy a »csinált«, a különböző érzetek lenyomatait hordozó kerámiatárgyak milyen vizuális viszonylatokkal gazdagodva kapcsolódnak be a természeti formákkal

Jakobovits Márta

A szerző felvétele

Mesemondó

folytatott párbeszédbe. A kiállítást árnyalja, hogy vázlataim, papírkollázsaim, merített-papír-munkáim mellett kísérleteim, mázkatatási tesztjeim is bemutatásra kerültek.”

A formák üzenete

Beszélgetésünk fonala a kerámiázás mágiussága felé kanyarodik: „Vonz az egésznek a titokzatossága. Hogy milyen kémiai anyagokkal dolgozom, milyen arányban keverem össze őket; miként változnak az anyagok az égetés során; hogyan tudom befolyásolni az eredményt, milyen vizuális üzeneteket közvetíthetek. Ezerféle árnyalat és anyagérzet hozható létre. Foglalkoztat a színek társítása, a színek által a forma egyéniségének, vizuális üzenetének befolyásolása. Sokféle szín érdekel – a türkiztől a sötétliláig. Sokat foglalkoztam a fehérek világával, s még mindig nem értem a végére. Az alabástrom, az aragonit, a márvány sejtelmes, élő fehérsége tanít. Elő tudok-e állítani olyan fehéreket, hogy ne legyen sem túl fényes, sem túlságosan matt. S aztán hogy tesszem formára. A feketék különös expresszivitása is állandó kihívás. Végtelen lehetőségek sora mindez. Több munkában foglalkozom ezekkel az átlényegülésekkel, mint például a *Metamorphosis mimesis* problematikáját körüljáró sorozatomban.”

Ezután beszélgettünk a különféle alkotói szakaszokról, korszakokról. „Volt, ugye, a kezdeti rácsodálkozás, útkeresés időszaka. Egy-

A bábos

szerű formákból indultam ki, egyre jobban figyelve arra, hogy egyénisége, üzenete legyen a formának. Saját magamat kerestem. Azt, hogy mire vagyok képes, az alkotás folyamán felbukkanó lehetőségek közül melyik az én utam, s az hová vezet. Milyen mélységekig lehet eljutni? Az életem naplója lefordítódik, avagy megjelenik a művészi munkámban. Az anyag varázslata pedig kiemel a valóságból. Az anyag megformázása, átalakítása során a tudat és érzetek különféle rétegeivel lehet kommunikálni. Rendkívül közel érzem magamhoz a művészetekben a kezdeteket, az ókori művészeteket. Például az egyiptomi remekműveket, az anatóliai bálványszobrokat, Kréta, Mezopotámia művészetét. Nagyon nagy élmény több ezer év után élni ezekben belesűrített érzeteket, a történelmi korokon keresztülvezető üzenetet. A kerámia, kerámiaszobrászat olyannyira élő tud lenni, hogy ezer év ide vagy oda mit sem számít. Engem a művészetekben a létezés titkaira rácsodálkozó, mágikus, harmonikus vonulat érdekel, és ezt követem végig a művészetekben, a kezdetektől mostanáig.”

A Mesemondó titka

„Én magam is sokszor elcsodálkozom, hogy milyen erősen élnek bennem a tasnádszántói gyermekkorom természetközeli élményei,

(folytatás a következő oldalon)

Az anyag varázslata kiemel a valóságból

(folytatás az előző oldalról)

hangulatai. Mennyire meghatározó a gyermeki rácsodálkozás, a felfedezés öröme, hogy gyermekként mezítláb tapicskolhattam a patakban, bóklászhattam a réten. Több kompozícióm is amolyan utazás a gyermekkoromba. Az agyaggal való foglalkozás ezeket a korai élményeket hozza vissza, összesítve azzal, amit azóta láttam, éltem, magamba szívtam. A földdel való foglalatosság rokonít a természettel, inspirál, és más természetes anyagok iránt is érzékenyít. Negyedéves egyetemistaként kezdtem felfedezni, hogy milyen csodálatos alkotói terület a kerámia. Egyik kezdeti munkám a *Mesemondó*. Volt egy aprócska asszony a faluban, aki vigyázott ránk, gyerkőcökre, gondoskodott rólunk, amikor a szüleink nem voltak odahaza. Mi, gyermekek nagyon szerettük, amikor letelepedett a kis sámlira, és mesélt nekünk. Róla mintáztam meg a *Mesemondót*. Kisebb-nagyobb méretben egész sorozatot készítettem róla. Az egyik variáns Vallauris-ba is eljutott, a Nemzetközi Kerámia Biennáléra. Visszafelé úton Bukarestben érte a földrengés, majd csodával határos fejleményként felbukkant egy pincében, és letört lábbal ugyan, de visszakerült hozzám. Restauráltam, s most megint Bukarestben vendégeskedik, ezúttal a kortárs művészeti múzeum-beli életmű-kiállításomon ismerkedhetnek meg vele is a tárlatlátogatók.”

Az egyetemi évek után jött a porcelán periódus. Márta megjegyezte: az életben nemcsak jó döntések és következetes munka, hanem jó adag szerencse is szükséges. „Szerencsém volt a hat kitűnő csoporttársammal, akikkel

Jákob lajtorjája
– részlet

Összkép A megtett
út része című
életmű-kiállításról

hat éven keresztül megtapasztalhattuk a közös tanulás, a közösen megélt élmények örömet. És szerencsém volt nagyszerű tanárainkkal. Kezdő és éretlen művészpálántaként egyetem után nagyon sokat jelentettek nekem az akkor létező szimpóziumok, amelyekre meghívásos alapon kiválasztottak 10-12 művészt országos viszonylatban, és egy hónapig, kiemelve a hétköznapiakból, teljes ellátás mellett együtt dolgozhattunk. Ezek a szimpóziumok aztán helyi (Kolozsvár, Segesvár, Curtea de Argeș, Nagybánya stb.) és bukaresti kiállításokkal végződtek.

A porcelán periódus után a Kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió jóvoltából temérdek új lehetőség nyílt meg előttem. Ez a kecskeméti stúdió a keramikusok paradicsoma. Aki odamegy, félrevonul a világtól, mintha egy kolostorban volna az ember. Megkapod a celládat, a műhelyedet, s aztán kedvedre kísérletezhetsz. Mindenféle égetőkemencék, felszerelések, különleges anyagok állnak a rendelkezésedre. A Kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió ebben az évben lesz 45 éves. Hatalmas kerámiagyűjteménye az egyik legnagyobb s legértékesebb Európában. A világ

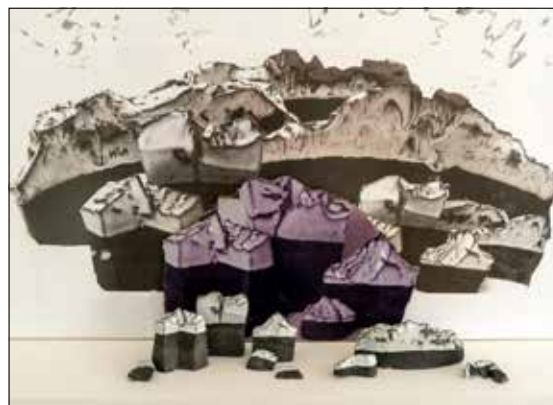

Zarándoklat
– installáció, 2016,
Róma

minden részéről járnak ide művészek alkotni. Az utóbbi években különös élmény és érdekes szakmai találkozások színhelye volt számomra a Temesvár közeli Zsombolya és a Prahova megyei Gura Vitioarei, amely számomra a világ végének tűnt. Valójában egy évszázadok óta mozdulatlan falu a Prahova völgyében, ahová néhány, kerámiában elkötelezett alkotó az együtt levés és együttgondolkodás egyik legizgalmasabb kerámiaszimpoziumát varázsolta oda.

A művésztelepeken, szimpóziumokon az együtt dolgozás öröme és a közös szenvedély összehozza az embereket. Igen érdekes volt számomra a cucuteni-i Nemzetközi Kerámiaszimpozium, itt Ionela Sandrina Mihuleac képzőművésznek és munkatársainak sikerült azt a különleges, évezredekkel ezelőtt kimúlt, mágikus kultúrát életre kelteni, újjáéltetni. Erőteljes élményekben volt gazdag az iráni rezidensprogram is. Vendéglátóim nagy körültekintéssel szervezték meg, hogy kapcsolatba kerüljek ottani művészekkel, és megta-

*A fekete hegyek
fehérbe öltöznek*
– kerámia és fotó,
2020

*Türkiz csodák
a műhelyben*

pasztaljam a maga gazdagságában azt, ahogyan az ottani emberek érzik és élik a perzsa kultúrát.”

Folytatás a Műcsarnokban és Londonban

A tanítás is mindig fontos volt Jakobovits Márta életében – az ismeretek, a kutatási eredmények és az energiák átadása. Mostanában kevesebbet foglalkozik tanítással. Nagy szeretettel gondol tanítványaira. Volnának mindig új tanulók, csak legyen az oktatáshoz elegendő idő és energia, fűzte hozzá mosolyogva a művésznő.

Az új projektekről is szó esett. Tavasszal a budapesti Műcsarnokban tartandó Képzőművészeti Nemzeti Szalonon vesz részt, ősszel pedig az Elizabeth Xi Bauer művészeti platform meghívására Londonban lesz Jakobovits Márta-kiállítás. Néhány komplexebb formaegyüttest szeretne majd a brit fővárosban kiállítani. Márta örömet társítja a különféle formaegyütteseket természet adta ajándékokkal, mint például kövekkel, ágakkal, talált tárgyakkal. Zarándoklat ez, amely a kerámia és a különféle anyagok titkokkal teli világába vezet.

„Mindig lelek olyan követ, ami megszólít. Érdekes, megunhatatlan és végtelen játék ez az egész. És még mennyi mindenféle izgalmas dolog van! Ebben a zajos, zavaros világban elképesztően jó eszköz a kerámia a lelki öröm és egyensúly előteremtésében.”

Jakobovits Márta beszélgetésünk idején is útra készült: néhány hetet eltölteni a kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdióban, ahol mindig új ösvények, új lehetőségek, új lelki zarándoklatok várják.

Tóth Hajnal

Örömmunka

A Nagyvárad Táncegyüttes 25 éves

Tanári munkám során figyeltem fel arra, milyen sok jó kezdeményezés indult el a Nagyváradhoz közeli Bors községből, minden akciójuk a közösségi szellem fejlődésének egy-egy lépcsőfokát jelenti. Különösen megkapott, ahogy a nevelésben a legtöbb gondot okozó serdülők számára sikerült egy tartalmas, örömet szerző elfoglaltságot, mondhatni, tálcán felkínálni, ami hamar szenvedéllyé vált, akár életre szólóan is. Ahogy **Rácz Lajos Levente** volt diákkal történt, aki még iskolás kora óta megbecsült tagja a Nagyvárad Táncegyüttesnek, és aki örömmel fogadta, hogy megkerestem az állandó munkáját jelentő táncszervező kapcsán, összekötve az ő egyéni példáját a táncegyüttes február végén megünnepeelt huszadik születésnapjával.

– *Milyen régre nyúlik vissza Borsnak ez a sajátossága, a fiatalok érdeklődésének a néptáncsal való lekötése? Közös akarat volt-e vagy személyhez kötött kezdeményezés?*

– Hivatalosan, vagyis együttesként a Galagonya néptáncsoport 1996-ban alakult meg a megboldogult Kiss Éva Livia vezetésével. Természetesen nem a semmiből született az ötlete, hiszen már azelőtt napirenden voltak a szüreti bálos események, s az immár szervezett keretek közt is eleinte ezekre tette a hangsúlyt „anyánk”, ahogy mi Kiss Évát neveztük, mivel nemcsak táncra oktattott bennünket, gyerekeket, de főzött is nekünk, a sofőrünk is ő volt, tehát kétségtelenül megérdemelte

Rácz Lajos Levente
már gyermekként
elkötelezte magát
a tánc mellett,
kezdetektől
a Nagyvárad
Táncegyüttes tagja

Részlet A só útja
című előadásból
(2003)

anyánkként való megtisztelő elismerésünket. Változás két év múltán következett, amikor meghívta oktatónak Miklós Jánost, ő később a Nagyvárad Táncegyüttes alapítója is lett. Ő vitt minket arra az útra, amit máig is őrzünk, a Bartók és Kodály megfogalmazta „tisztá forrás” útjára, holott megyénkben nincs jellegzetes táncagyomány, úgyhogy Miklós János az oktatásunkat is egy szatmári tánc tanításával kezdte. Nem mi voltunk az első generáció, de Kiss Éva elhívott minket is a válogatásra, és – ahogy ezt azóta is emlegetjük – engem akkor, ötödik osztályban „fertőzött meg” a néptánc iránti szenvedéllyel. Az osztályunkból nyolcan jelentkezünk, de ma már csak én táncolok, egyedüli hivatásosként.

– *Az említett „fertőzés” azt jelenti, hogy már akkor, ötödikesként pályájául választotta a néptáncot? Vagyis első perctől hivatásosként táncolt, nem hobbiból?*

– Eleinte hobbi volt ugyan, de hamar rájöttem, hogy a tánc szerzi számomra a legnagyobb örömet, vagyis ez lett az életem értelme. Állandóan gyakoroltam, szüleim otthon rám is szóltak, hogy pihennem is kellene, de ez máig így maradt. A Nagyvárad Táncegyüttes 2002 februárjában alakult meg, nem kép-

Jelenet
a *Betyárvilágból*
(2014/15)

Nagyvárosi
bujdosók (2013/14)

zett táncosok részvételével. Kiss Éva megkérdezte, nem akarok-e hivatásos lenni, mert ha igen, akkor felvesznek próbaidőre. Furcsán hangzott számomra ez a próbaidő szó, de elfogadtam. Az induláskor hat tag volt (három pár), én még nem voltam köztük, mivel a következő évben, 2003-ban érettségiztem. 2002 áprilisában volt a felvételi, a különböző próbák miatt kifejezetten nehéz volt, de felvettek. Elmondhatom tehát, hogy 2002 áprilisától már biztosan tudtam, hogy ez lesz a munkám, azóta is így gondolom, és soha nem gondoltam mást. Nyáron Miklós János még létesített négy posztot, ő volt az összekötő kapocs köztünk, és ekkor kerültem be én is az együttesbe, immár abszolút jogosan és törvényesen.

– Később sem gondolt arra, hogy ideje volna esetleg más munka után nézni?

– 2007-től körülbelül nyolc évig dolgoztam a tánc mellett a Medea cégnél, előbb adatarshiválóként (halkan, de büszkén mondhatom, két hétig a Magyar Tudományos Akadémián is archiváltunk adatokat), később pedig rendszergazda lettem, de a tánc mindig jelen volt. Most van egy saját vállalkozásom, néptáncot tanítok Bihar megyei együtteseknek, például

A 2009/10-es
évadban
bemutatott
*Tragédia*ban
főszerepet játszott
Rácz Lajos Levente

a szalárdi Pitypangnak, a tamási Gilicének, a micskei Görböcnek, a mihályfalvi Nyiló akácnak, de bárhová hívnak, szívesen elmegyek.

– Visszatérve a táncszínházhoz: a konkrét munkát, a táncot kivéve, meg van elégedve az együttesbeli hangulattal, szokták-e segíteni egymást a kollégák, egyszóval a munka öröme mellett a munkahely is okoz-e állandó meglepédest?

– Kétségtelenül, hisz végeredményben a közös munka tölti be minden időnket, s az emberi gyarlóságok a szakmai szenvedély hevében azonnal kiégnek. Amióta ott vagyok, vagyis a kezdetek óta huszonhat előadásban játszottam, köztük néhányban, mint például az *Eltáncolt cipő*, *Tragédia*, *Betyárvilág*, *Kata történet*, főszerepet. Panaszra tehát nem lehet okom, különösen, hogy az itthoni gazdag program mellett 2010-ben a sanghaji világkiállításon mi képviseltük az országot, és nem sokára ugyanezt fogjuk tenni Dubajban is. Végezetül Miklós Jánosnak az együttes huszadik évfordulója tiszteletére megjelent jubileumi albumába írott gondolatait idézném, mivel tökéletesen egyetértek vele, és magaménak érzem: „Mert számomra, de remélem, minden közreműködő és előadóművész számára ugyanúgy, egy előadás önmagában ünnep volt, és az kellemes hogy maradjon mindig! Ünnepi találkozás a nagyérdeművel, a közönséggel, ugyanakkor felemelő szolgálat! Mert hiszem s üzenem is, hogy egy hivatásos együttes munkája s ezen belül az intézményesülés nem helyettesítheti a tudást. Előbb élmény kell, találkozás a hagyománnyal, ráismerés, rácsodálkozás, de leginkább újra- és újraélés! Majd csak aztán lehet továbbvinni, továbbadni a nézőknek és az utónak következőknek.”

Molnár Judit

A kör bezárul

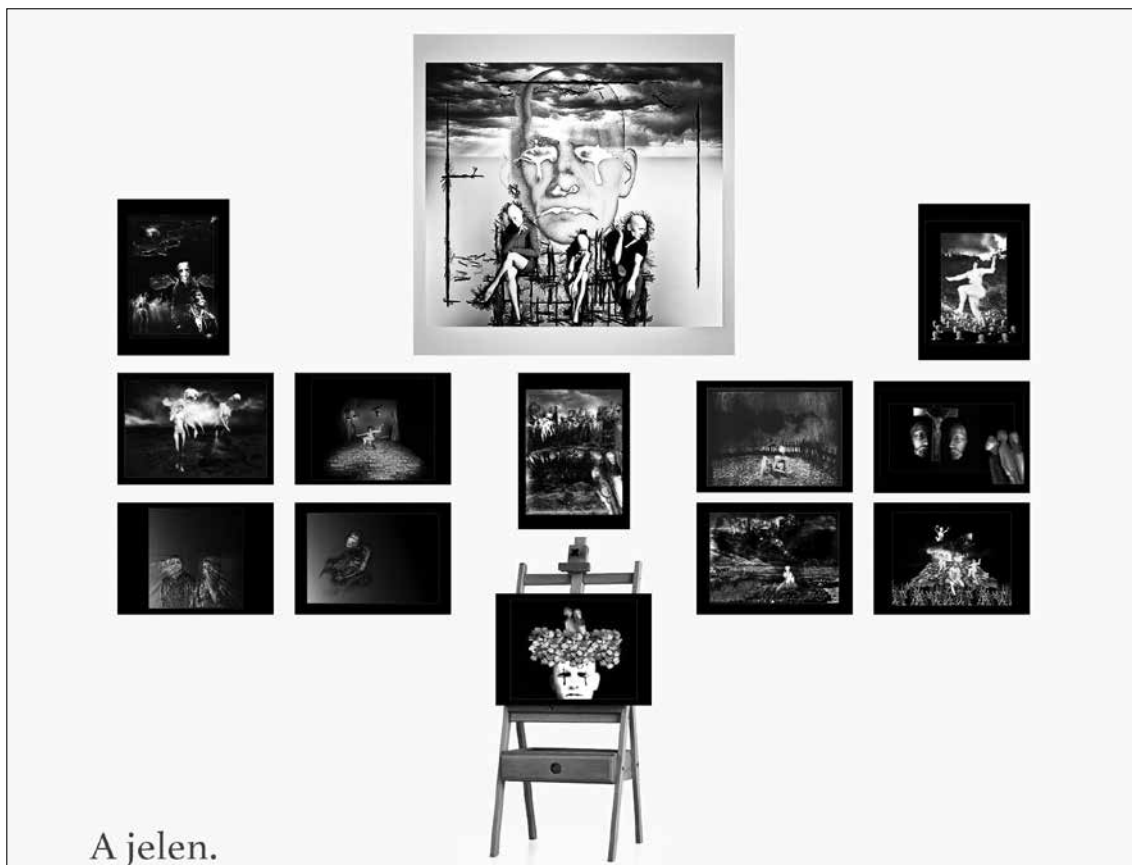
Hazatérnek Weiss István képei

A nagyváradai színház egykori, ma Frankfurtban élő fotográfusának, Weiss Istvánnak életmű-kiállítást szervez áprilisban *Anima – Lélek* címmel a váradi Slash Light Kulturális-Művészeti Egyesület. A részletekről **Mészáros Varga Erzsébet**, az egyesület elnöke és **Illés Imre** kreatív igazgató tájékoztatta lapunkat.

Weiss Istvánt mentoruknak is tekintik, tudását, önzetlenségét, segítőkészségét nagyra becsülik, hangzott el többször is a Slash Light Kulturális-Művészeti Egyesület képviselőivel, a tárlat főszervezőivel folytatott beszélgetésünk során. Ezért merült fel az életmű-kiállítás terve és a meghívás; a megnyitóra a fotóművész is hazajön Váradra. A szervezés jól halad, a helyszín és az időpont is megvan már, tudtuk meg

Mészáros Varga Erzsébet egyesületi elnöktől és Illés Imre kreatív igazgatótól.

A fotókiállítást a Posticum Ifjúsági és Kulturális Központ kápolnájában **április 24-én, vasárnap 15.30 órakor** nyitják meg, a képeket pedig legalább egy hónapig megcsodálhatják az érdeklődők. Weiss István képeiből egyébként a Székelyhídi Szabó Ódza Városi Színházban van állandó kiállítás, árulta el Mészáros Varga Erzsébet, s arra is kitért, hogy Weiss István annak idején nemcsak az előadásokat fotózta, hanem plakátokat, montázsokat és díszletfotókat is készített. Mútermé volt Nagyváradon, és fotóstársával, Krajnik Erbsz Tiborral közös kiállításai igen csak szúrták az akkori rendszer kiszolgálójának szemét. Bár Weiss István Bukarestben is fotóriporterkedett, mégis a váradi színház fotósaként ismerik legtöbben éppen azért, mert munkái eltértek az akkori korszellemtől. Ahogyan ő fényképezett, azt tanítani nem lehetett,

A jelen.

született fotósteheresség, mondta az egyesület elnöke, s hozzátette: „Ha van a művészetnek istene, akkor ő küldte hozzánk Weiss Istvánt, hogy mentorunk legyen, és őáltala ismertük meg azt, hogy a művészetnek van olyan oldala, amelyben nemcsak a művészi attitűd, hanem a magas szakmai igényesség is nagyon fontos és meghatározó.”

A Szabó József rendezővel, Ódzsával való barátságáról egyébként így vall Weiss István:

„Legendás barátság volt a miénk, ami a síron túl is tart. Számomra sokkal több volt, mint barát. Apapótló, Mester, Példakép. A szférák közös rezgése volt bennünk. Ugyanazt gondoltuk és akartuk. Hogy ennek az embernek a lelki nagyságát, művészi zsenialitását fel tudjam teljes valójában fogni, kéne még egy fél élet. Bármit mondanék róla, kevés és lapos. Közhely! Mikor meghalt, valami eltört bennem. Szerencsém volt, inkább isteni kegyelem, hogy a barátja lehettem és vagyok a mai napig. Remélem, ő is így gondolja. Színházi rendezései határozták meg a későbbi munkáimat. A stílus, amit kialakítottam, az ő rendezéseiben gyökeredzik. Ha bárki megnézi a képeimet, észreveheti, hogy én most is színpadban gondolkodom. Csak az én képeim nem olyan nemzetmentők, mint az ő rendezései. Ezért tudtam más lenni, mint ami a fotográfiában helyénvaló manapság. Istennek hála! A színház, talán a legősibb művészet, hagyta kirepülni gyermekeit. Köztük a filmet és a fotográfiát. Kérdés, hogy a gyermekek tudnak-e még repülni.”

De térjünk vissza Nagyváradra, hiszen a Posticumban mintegy száz képét láthatjuk majd az alkotónak április 24-től. Az alkotások tematikus egységekbe rendeződnek, melyek szervesen követik egymást, végigvezetve a nézőt az élet nagy dilemmáin – árulta el Illés Imre. A múlt, a jelen, a jövő, a hit, a fohász vagy az epilógus azok a fogalmak, melyek köré az egységek épülnek.

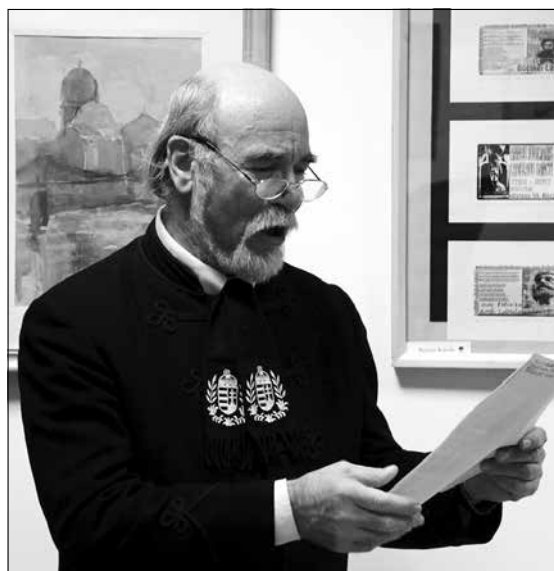
A kiállítást Szabó Ágnes rendező, Ódzsa lánya nyitja meg, a meghívott művészek között ott lesz Kiss Törék Ildikó, Miske László, Meleg Vilmos színművész és O. Andrásy Katalin zongoraművész is. Minden egységhez kapcsolódik egy-egy vers is, melynek szerzője a fotóművész fia, dr. Weiss István. Ezek a versek elhangzanak majd a megnyitón Kiss Törék Ildikó tolmácsolásában, árulták el beszélgetőpartnereink. Weiss István egyébként Robert Capa híres gondolatához – „Ha nem elég jó a képed, nem voltál elég közel” – annyit tesz hozzá: „A lelked is legyen közel”.

Fried Noémi Lujza

Ha Nagyvárad a Nap, Berettyóújfalu a Hold

Konrád György írta a címként szereplő kijelentést, és ezt vallom én is. A két város nemcsak összetartozik, hanem a művészei hatnak is egymásra. A magyar kultúra napját több mint két évtizede ünneplik együtt, de a művészet sok ágát felölelő, ismét szorosra fűzött kapcsolat immár harmincéves múltat tekint vissza.

Az idén a magyar kultúra napján – Tóth István nagyváradi fotóművész kiállításán – **Lisztés Éva**, a Nadányi Zoltán Művelődési Ház vezetője köszöntőjében emlékeztetett a jeles nap ünneplésének határon átnyúló kezdeteire: „2001. január 22-én – a *Himnusz* születése napján – délelőtt 10 órakor az emeleti Erdélyi Gábor termünkből indult útjára a magyar kultúra napjának Nagyváraddal közös megünneplése egy kerekasztal-beszélgetéssel.

Meleg Vilmos is közreműködött 2018-ban a magyar kultúra napján a Tibor Ernő Galéria alkotójának a *Szent László emlékezete* című tárlata megnyitóján a Mozi Galériában, Berettyóújfaluiban

Kiadóasztal-beszélgetés 2001-ben Berettyóújfaluiban a magyar kultúra napján. Ülnek: a Varadinum vonósnégyes tagjai; állnak: Porkoláb Lajos, Kapy István és felesége, Szeifert Ferenc polgármester, Szilágyi Péter országgyűlési képviselő, Balláné Veres Ilona és Pálfi István alpolgármesterek, Tóth István fotóművész és felesége

A Kárpát-medencében a mi rendezvénysorozatunk volt az első, amelynek során – határon innen és túl – közösen emlékeztünk meg a bennünket összetartó kulturális örökségről. Azóta minden évben január 21-én a berettyóújfalui rendezvények nyitóeseménye egy-egy tárlatnyitó. Most határon túlról érkező fotóművész kiállítása nyílik nálunk, mi pedig ebben az évben Nagyváradra vittünk alkotásokat. Az ottani közönség Kolozsvári-Donkó Rebeka Szűcs Sándor *Madárkereső királyfiak* című mesekönyvének illusztrációit tekinthette meg az egykori Léda-házban.”

A vernisszázst követően **Porkoláb Lajos**, a művelődési ház korábbi vezetője emlékeztetett arra, hogy már 1989 decemberében felkeresték képzőművészek Nagyváradról: szeretnének Berettyóújfaluiban kiállítani. Ezt a kezdeményezést tette teljessé a színházzal, majd a Tavorózsa Fotóegyesülettel való együttműködés, majd a Tibor Ernő Galériával is kiteljesedett a közös munka. Azokat kértem meg, hogy emlékezzenek a kezdetekre, akiket legalább harminc éve ismerek.

KIÁLLÍTÁS. A Berettyó-újfalui Városi Művelődési Központban Holló Barna, Mottl Román és Újvárosi László nagyváradi képzőművészek kiállításának megnyitója lesz szeptember 17-én 17 órakor. Beszédet mond: Székelyhidi Ágoston író, közreműködik: a művelődési központ népzenei csoportja. A kiállítás nyitva: szeptember 17-től október 7-ig naponta 13–20 óráig.

Rövid hír
a Hajdú-bihari
Naplóban a váradi
képzőművészek
rendszerátváltás
utáni legelső
újfalui tárlatáról

Az első kiállítás szervezése már 1989 decemberében elkezdődött. Az 1990 szeptemberi tárlat alkotói közül Mottl Roman már nem él, de **Újvárossy László** grafikusművész és **Holló Barna** textilművész szívesen megosztotta velünk emlékeit. A Munkácsy-díjas grafikus így emlékezett:

– Az emlékezés korát élem, ami nem baj, hiszen az „emlékezés: a rombolás ellenfele”, írja Balassa. Ha nem lenne alkalom a történetek visszaidézésére, akkor azok elszállnának, akár a darvak, magukkal vinnék az élet fontos pillanatait, és meg nem történtté tennék a múlt egyes eseményeit. 1989 után körülöttünk minden megváltozott. Esterházy szavaival élve: ha továbbra is abban a „totális hazugságban élünk... nyilván úszóhártya nőtt volna az ujjaink közt...” Ezt megúsztuk, de a fiatal-ságom alatt csak kétszer engedtek a határon túlra: 1978-ban diákként a nemzetközi grafikai biennálét látogatni Krakkóba és 1984-ben a Hajdúböszörményi Művésztelepre. Amint megszabadultunk a szellem és a megaláztatás börtönéből, a nagyváradi Képzőművészek Szövetségének nevében – Mottl Roman és

Holló Barna szaktársaim társaságában – első utunk Nyugatra, Berettyóújfaluba vezetett, ahol Porkoláb Lajos, a művelődési ház akkori igazgatója szívélyesen kávéztatott, s ami különösen meglepett, művészeknek nézett, és pillanatok alatt barátságába fogadott. Egy kiváló művészeti menedzsert fedeztünk fel benne, aki hosszú távú programjában nagyváradi kiállítások sorát valósította meg. Nem volt kétséges, hogy ezt a sort velünk kezd, hiszen Romi az idős nemzedékhez tartozott ugyan, de szeretni való, jó kedélyű, fesztelen, fiatalokat megszágyenítő módon nyitott alkata az igazgatót is elbűvölte. 1990-ben egy személygépkocsival hoztuk át munkásságunknak egy részét. Romi ragyogó akvarell csendéleteket festett, sikerét tetézte a fenti kiállítás is, Barna gyimesi népművészeti inspirációból szita-nyomtatással készített textiliákat hozott, én pedig a Böszörményben fogant, *Hozomány* című sorozatomból fekete-fehér linóleummet-szettel készített hímzésmintákat mutattam be. Ezek életem legjelentősebb élményéből ihletődtek, a feleségem terhességének és a lányom születésének emlékére 1984-ben tervezett lányos házunk metaforikus hozományai voltak; ezek hímzett változatát csak most, nyugdíjas koromban, a járvány alatt valósíthattam meg. Hármunk véletlenszerű válogatása annak ellenére, hogy nem volt egy szakmai siker, számunkra azért is fontos volt, mert – amint mondani szokás – a bemutatkozással megfürödhettünk mások arcában, barátságok születtek, és a kapcsolatunk folytatásában később kipróbálhattuk magunkat kiállításszervezőként, mai szóhasználattal élve kurátorként. Azt joggal mondhatom, hogy ez volt a Nyugatra járásom első lépcsőfoka. ➤

(folytatás a következő oldalon)

A magyar kultúra napjának záróképe 2022-ben. Debrecen és Margitta városa 2016-ban csatlakozott az együtt ünneplést kezdeményező kettőshöz. A testvértelépülések küldöttei Berettyóújfaluban

Ha Nagyvárad a Nap, Berettyóújfalu a Hold

(folytatás az előző oldalról)

➤ Még ugyanannak az évnek a nyarán másodszor vehettem részt a hajdúböszörményi alkotótáborban, ott többek között a finnországi Reija Remessel, a debreceni Madarász Gyulával, a Vajdaságból áttelepült Torok Sándorral és az egri F. Balogh Erzsébet festőművésszel tartós barátságba, levelező kapcsolatba kerültem. Évek múlva Erzsébet kitüntetett bizalmával, így a Berettyóújfaluban rendezett kiállítását én nyithattam meg. Emlékszem, annyira izgultam a nagy közönség előtt, hogy az már zavaró volt. Nem is vállalkoztam hasonló tisztségre, csak a 2000-es évek után. Utólag köszönettel tartozom Porkoláb Lajosnak, hiszen a kezdeti jó élmények után a folytatás zökkenőmentesen tart mind a mai napig.

Holló Barna textilművész rendszeres vizs-
szatőrje a bihari kisváros kulturális életének,
ő is örömmel emlékezett.

– Ezerkilencszázkilencvenet írunk. Új sze-
lek fújnak minden irányból. Fellazul a határzár-
lat a szomszédos országokkal. Sokan eszeve-
szett módon igyekeznek élni, olykor visszaélni
a lehetőségekkel. Számomra, akárcsak más,
higgadtan gondolkodó kollégám számára, egy
új irány keresése lett fontos. Fontolóra vettük
a szomszédaink felé való nyitás lehetőségét is.
Fontos eseményként kell említenem egy pre-
mierszámba menő meghívást Porkoláb Lajos,
a berettyóújfalui Városi Művelődési Központ
igazgatója részéről. A nagyváradai képzőmű-

Holló Barna
megnyitja 2021.
augusztus 20-án
Kárpáti Gusztáv
emlékkiállítását
Berettyóújfaluban,
a Biharvármegye
Galériában

vészek képviselőjében hárman mutatkozunk
be '90 szeptemberében a berettyóújfalui kö-
zönség előtt. Nagyon jó kezdetnek bizonyult,
ugyanis megvalósult egy élő kapcsolattartás
lehetősége. Sokat köszönhetek az akkor meg-
tapasztalt vendégszeretetnek, amit mai napig
is élvezhetek. Az idők folyamán lehetőségem
nyílt egy-egy nagyváradai képzőművész kollé-
gát bemutatni, s ebben mindig oroszlánrésze
volt Porkoláb Lajosnak. Lassan-lassan már a
szakma pozitív üzenetét különféle kulturális
rendezvényeken érzékeltethettem mind Be-
rettyóújfaluban, mind Nagyváradon. Így ke-
rülhetett sor arra is, hogy a magyar kultúra
napján neves művészek érdemeit méltathat-
tam, mint például Kristófi János festőművészt
Nagyváradról vagy Kárpáti Gusztáv festőmű-
vészt Berettyóújfaluból. Nem kerülhetem meg
a mai napig élő odafigyelést a berettyóújfalui,
most Nadányi Zoltán Művelődési Ház veze-
tősége részéről, és ezt nagyon szépen köszö-
nöm. Az emberi vonások személyes megta-
pasztalása mindig üdítőleg hatott. Köszönet
mindazoknak, akik életben tartják eme nemes
tettet, mivel a kultúra ébrentartásáról van szó.

Meleg Vilmos színművésszel is hol Új-
faluban, hol Váradon botlunk egymásba, de
2015-ben közös műsorral emlékeztünk Kosz-
tolányi Dezsőre és Nadányi Zoltánra. Leg-
közelebb március 14-én találkozunk, akkor
Csepei Róberttel mutatják be *Idvez légy, szép
hajnal!* című ünnepi műsorukat. Meleg Vilmos
így emlékezett:

– Mindig felnéztem azokra a kollégákra,
akik jó „könyvelők” is egyben, és a pályám
elején én is elkezdtem lejegyezni a fellépése-
ket. Aztán a mindig sokrétű színházon kívü-
li tevékenységem miatt a lista valahogy abba-
maradt. Ilyenkor mindig sajnálom, hogy nem
tudom felütni a fellépéseim jegyzékét, hogy
könnyedén áttekintsem az elmúlt 32 év tör-
ténéseit. Most is csak az emlékeimre hagyat-
kozhatom azzal a veszéllyel, hogy sok minden
csak később, a megjelenés után jut eszembe,
vagy akkor sem. Egy szó, mint száz, pontos
leltárt nem tudok készíteni a Berettyóújfalu-
hoz kötődő jelenlétemről, de nagyon sok és
nagyon szép emlékem köt oda. Igen, barátok-
ká lett személyiségek (művelődésszervezők,
politikusok, polgármesterek, művészek, taná-
rok, televíziósok) és intézmények. Volt szeren-
csém eleget tenni a polgármesteri hivatal, az

iskolák, a könyvtár, a múzeum, a népfőiskola, a református egyház és főként a művelődési ház meghívásainak különböző alkalmából és különböző helyszíneken, egyedül vagy társakkal, színházi előadással vagy versekkel, prózákkal. Remélem, a nézők-hallgatók is szívesen idézik fel ezekből az együttlétekből az emlékeket. Számomra egészen biztos, hogy megmaradt egy különös dolog, már a rendszerváltást követő években is, de ma is: az otthonérzet. Hogy mit értek ezen? Azt, hogy együvé tartozónak éreztem magam, bár a határ túloldaláról jöttem. Nem csodálkoztak el azon, hogy milyen szépen beszélünk magyarul, mert tudták, hogy magyarok vagyunk mi is, a határ innenső oldalán is, magyarok, nem idegenek. Lehet, hogy furcsán hangzik, de ez nem volt természetes mindenütt Magyarországon. Aztán megtudtam Porkoláb Lajos barátomtól – akinek fellépéseink, meghívásaink zömét köszönhettem –, hogy az ottani közösség – csaknem általánosan – Váradot tekinti szellemi központjának. Átjártak, már az átkosban is, ismerik Nagyváradot és kulturális életét. Lajos aztán bekapcsolt minket is a népfőiskolán és a művelődési központon keresztül abba a sokrétű tevékenységbe, amit munkatársaival – akik közül sokat ma is barátomnak érzek – szervezett, bonyolított le Berettyóújfaluban és környékén, és hamarosan Nagyváradon is. A kultúra napja sikeres „exportálásával” elindítottuk (én a színház bevonásával járultam hozzá) azt a folyamatot, ami azóta is töretlenül működik, és hála Istennek, egyre bővül Erdély-szerte. Sok odakötődő élményem közül az egyik meghatározóvá vált. Egy konferencián lehetőséget kaptam – ott helyben, nem előre egyeztetve, ami felkészülési lehetőséget adott volna – nemcsak a *Himnusz* elmondására, hanem egy-egy versidézet erejéig összekötő lenni az előadók között. Ez rögtönzés volt, de én is csak akkor csodálkoztam rá, hogy nagy költőink nyelvről, nemzetről, hitről, megmaradásról fogalmazott gondolatai mennyire összeillenek. Azóta készíték füzszerű versműsorokat e témákban, amik a gondolati-érzelmi egységre törekednek, és – úgy tűnik – nem sikertelenül.

Tóth Istvánnal is több évtizedes az ismeretség, és a fotó miatt szoros munkakapcsolat alakult ki közöttünk. Nemcsak a művészi munkája, munkabírása figyelemre méltó, hanem építő jellegű kezdeményezései is. Né-

hány éve összeterelte a hajdú-bihari és a Bihar megyei fotóriportereket, s azóta is összejönnek minden esztendőben. Ő így emlékezik a közös múltra és jelenre:

– Sokáig semmit sem hallhattunk a Váradtól csupán néhány tíz kilométerre lévő Berettyóújfaluról. Röviddel a rendszerváltás után adódott a lehetőség az első találkozásra a várossal, művelődési központjával, illetve ennek vezetőjével, Porkoláb Lajossal, aki első perctől kezdve felkarolta az együttműködési szándékunkat. Ennek köszönhetően 1991-ben nyitottuk meg a Nagyvárad-i Fotográfusok Tavirózsa Klubja első kiállítását, s a megnyitón több nagyvárad-i klubtagunkkal részt vettünk. Emlékszem, hogy itt tanultam meg először üveget vágni a tárlat előkészítése alkalmával! Különleges hangulata volt a rendszerváltás utáni első határon túli kiállítás megnyitójának, amikor a határon való át lépés még különleges ceremóniát és elpocsékolást jelentett. Mindezt az akarat minden esetben legyőzte! 1998 januárjában került sor a Berettyóújfaluban megrendezett első egyéni kiállításom megnyitójára. Az ezredforduló első napjaiban megnyitottuk a Tavirózsa fotóklub második kiállítását, majd 2001. január 20-án az én második, *In memoriam Bihari Sándor* című tárlatomat a magyar kultúra napjára; ennek ünnepélyes avatóünnepségén megjelent Kapy István, Nagyvárad akkori alpolgármestere is. A Varadinum vonósnégyes kellemes zenei műsorával tette még kellemesebbé a tárlat hangulatát. Az általam 46 éve vezetett fotóklub, illetve a 14 éve létrejött Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület számos európai és ázsiai útra szólított, így Berettyóújfalun mindig csak szép emlékekkel haladtam át. Az elmúlt évtizedekben újfalui alkotóknak is adtunk bemutatkozási lehetőséget Nagyváradon, 2021-ben pedig Berettyóújfaluban, a Bella Costa Étteremben is megrendeztük a Bihar – Hajdú-Bihar Euróregió fotóriportereinek kiállítását. Az idén Liszt-Évának köszönhetően a magyar kultúra napján is részt vettünk. Porkoláb Lajos nyugalmazott igazgatónak a jubileumi kiállításom megnyitóján mondott lélekmelengető beszéde arra enged következtetni, hogy ő is úgy élte meg a közös munkát, ahogy én: az eltelt három évtized csodálatos időszak volt, érdemes volt megélni és megtölteni tartalommal.

Kocsis Csaba

CSÁVOSSY GYÖRGY ISTVÁN

Az ébredés metafizikája

A szellem ébred. Kiderül,
mit ér, ha a pohár ürül,
bor gyújt szikrázva csillagot,
léleknek kínálva abrakot.
Míg vársz, kitárva lelket,
egy vigasztaló szent jelet,
hogyan felkent vagy, tudsz titkokat;
birtokolsz megváltó kulcsokat;
az árnyak nyúlnak a falon,
s álomba dőlsz az asztalon.

Janus-arcú péntek

Ó, péntek, te kétszínű nap,
hitegető és ingatag,
hiú reményt szívembe szülsz:
a hétvégén majd üdvözülsz!
Csepegtetsz álnok, vak reményt,
felejtsd az éjt, habzsold a fényt!
Zugárudra vevő vagyok,
de csonka szárnyú angyalok
üdv tálcáján nyújtják a bűnt,
s lám, kaján arcod tovatűnt.
Váltakoznak tunya szombatok,
bús-szomorú vasárnapok,
majd karikás, vörös szemem
új hét tavában nézhetem,
békémet benne nem lelem.
Mit ígértél? S mi lett velem?

NÉVJEGY

CSÁVOSSY GYÖRGY ISTVÁN (Kolozsvár, 1953) apja, Csávossy György (1925–2015) ismert borász, szakíró, költő, színpadi szerző szakmai nyomdokain haladva közel két évtizedig a borászatban dolgozott. Az ő halála után kezdett írni, mint mondja, ez segítette feldolgozni a történeteket. Első verseskötete, az Apám könyve 2020-ban jelent meg, idén készül kiadni a másodikat, ennek anyagából válogattunk.

Nyúl fark vers

A nyúl farkok hossza nem számottevő.
Értéknövekedése nem a tőzsdén,
Hanem rókaszájban érzékelhető:
Ravaszdi bámul bambán, amíg a nyúl
„A méret úgysem számít!” kiáltással
sebesen megpattan farkatlanul.

A hal halála

Nemrég még oly vígan lubickolt
a tápláléklánc felső felén:
„A nagyhal megeszi a kicsit”,
mondogatta. Nem gondolt arra,
hogyan csúcsragadozó tányérján
landol majd nemsokára szegény.

Balga bordal

Ajzó szikra,
Ki megitta,
Táncra kel!
Fennkölt elme,
Tűzzel telve,
Felemel.
Vigasságom
Balga módon
Haldokol.
Mennyországtól
Lépésnyire
A pokol!

Köszöntő

Sándor, József, Benedek,
hát mi történt veletek?
Meleg helyett a zsákokot
vírusokat ereget?
Vihetitek koronástól,
s a helyébe hagyjatok
mindannyiunk örömére
egészségből eleget!
Majd jövőre, mikor jösztek,
s kitárjátok zsákokot,
koccintunk is. No, de addig
tisztas távot tartsatok!

Cseresznyevirágzás

Láttál-e már haldokló cseresznyevirágzást,
víg, zöld pázsitra terített gyászlepelt?
Agonizáló, piszkosfehér szirmokat?
Ha mély a csend, s eléggé figyelsz,
meghallod halk halál-sikolyukat:
– Kegyelem! Oly rövid volt a pompa,
és oly magasról történt a zuhanás!
Hát ennyi volt csak? Mi jön majd ezután?
Lenyugvó fényben millió cseresznyevirág-szirmot
seprünk a kertben. Piciny unokám segít.
Fejünk fölé talmi glóriát von bágyadtan a nap.
Fehér szirmok lebbszerteszét, ha jön egy apró fuvallat.
Unokám kitart. Töretlen, bár erejéhez mérve
irratlan seprűt cipel. Nekem kellene őt tanítnom,
és ezzel szemben ő az, ki engem nevel.

Csak ülök egy pohár vörösbor mellett

Régecskén minden-minden jobb volt,
a betegség is ejsze jobb bolt
volt baciknak, vírusoknak,
kik csendben tehették dolgukat,
s nemkülönben a temetkezési
vállalkozók; az üzletet
nem zavarta meg a net,
s kérdésekre sem volt annyi
ellentmondó felelet.
Emígy lehetett
a zavarból is kevesebb.
Egyszóval mindenki jól járt:
a szenteltvízből több fogyott,
s a kocsmák se zártak be.
Sok magamfajta ügyefogyott,
ki vörösboros
gargarizálásra fogadott,
megmenekült.
S ha nem, másnap a sírásók
örültek. Pohárka pálinka
nekik is jutott.

Yvette

Yvette a repkényes ház ódon kapujában állt égszínkék selyemruhában, vörös rózsával a kezében, és átnézett a mi oldalunkra. Ugyanolyan titokzatos volt és gyönyörű, mint amikor utoljára láttam. Derékig érő hollószínű haját felkapta a szél, és ő fázósan húzta összebb mellén ruhája redőit. Mellette a kispadon Borbála asszony ült, és szorgalmasan kötögetett.

A kapunkon kilépett anyám, karján egy vörös pongyolával, és elindult a gyönyörű francia nő felé. Valaki zongorán Chopin-valcert játszott. A zene lágy hullámaira ritmikusan ringott a diófa kerítésünkön áthajló ága. Leszakítottam egy zöld gyümölcsöt, majd lassan elindultam én is Yvette felé, aki hívogatóan intett. Erősen zakatolt a szívem, már éreztem parfümjének keserű édes illatát, már csak pár lépésre voltam tőle, amikor hatalmas robajjal lecsapódott a zongora teteje, és én ijedten ültem fel az ágyban.

Az öreg vekker kettőt nyekkent, és megreccsent a kredenc. Belebotlottam a *Ki kicsoda?* lexikon vaskos kötetébe, ami nemrég eshetett le a székről, aztán szívdobogva húztam el a függönyt, és homlokomat az ablaküvegnek támasztva addig bámultam a májusi éjszakába, amíg meg nem nyugodtam. Akkor kinyitottam az ablakot, és beengedtem az emlékeket...

Udvarunkra, mely egy partiumi város öreg házának ölében pihent, zöld ejtőernyőként vetett árnyékot egy hatalmas diófa. Itt születtem és laktam hétéves koromig olyan különös szomszédokkal körülvéve, akik örökké izgalomban tartották fantáziámat.

A szoba-konyhás lakást a német származású Schönberg családtól béreltük, vagyis az öszülő Konrád mérnök úrtól és feleségétől, a törekeny Heidi nagyságától, aki gyönyörűen zongorázott, legtöbbször Chopin-műveket, és hetente kétszer zongoraleckéket adott. Néha felcsendült a *Marseillaise* magával ragadó, forradalmi dallama is, és mi tudtuk, hogy ilyenkor a szép Yvette játszik odaátrol, a repkényes házból, és erős honvágya van.

Időnként a mérnök úr húga, Gréti, a harmincöt éves vénlány is klimpírozott, de nem sok türelme volt a zenéhez. Ő inkább festeni szeretett. Bécsben végezte a képzőművészetit, megbotránkoztató ruhákban járt, rosszindulatú volt és rigolyás. Szépsége hiányát tehetségével próbálta ellensúlyozni, sőt korrigálni is. Mindig az volt a benyomásom, hogy több festéket ken az orcájára, mint a vászonra. Miközben a kisasszony nem gyakorolta vallását, és fittyet hányt a tízparancsolatra, többször is megfestette a jószágos Szűzanya portréját (amely a megtévesztésig hasonlított a bájos Yvette-re), és én abban reménykedtem, hogy egy napon a képen lévő Mária dühösen vonja majd össze szemöldökét, és ijesztően néz Gréti-re, aki rémületében elejti az ecsetet, és sírva fog könnyögni bűneinek bocsánatáért, a többi között azért is, amiért titokban bebesurran a cselédjük szobájába kutakodni, és annak leveleit átadja egy bőrkabátos úrnak, aki mindig a hátsó kerítésnél várja, és akibe Gréti szerelmes, mert meg is csókolja. Mindezt a saját szememmel láttam az orgonabokrok mögül, amelyeknek árnyékában nagyon szerettem játszani. És azt is láttam, hogy miután elolvasta a férfi a leveleket, visszaadta a kisasszonynak, ő meg visszacsempészte oda, ahonnan elvette őket.

Az apró, fehérre meszelt cselédlakás a virágoskert és az árnyékszék között bóbiskolt, mint egy ferde süvegű, álmos galóca. Nyáron sokszor álltam az oldalának támaszkodva, behunyt szemmel, nagyokat szippantva a levegőből, mert felettébb élveztem azt a pikáns odórt, amelyben frigyre lépett a kerti virágok illata a klotyó tartalmának leheletével. Itt hajtotta álomra babonás gondolatokkal teli fejét Borbála, a háziúr cselédje, aki kénytelen volt elhagyni szülőfaluját és a városban vállalni munkát, hogy éhen ne haljon. Hogy mi okból, azt csak a szomszédok tudták, de valamiért féltek beszélni róla. Így aztán személyét a titokzatosság úgy borította be, mint udvarunkat a diófa árnyéka.

Borbála harminc év körüli, jószágos teremtés volt, hosszú fonatú hajjal, melyet a tar-

kőjén kalácsformára tekert. Isten hatalmas fantáziával áldotta meg. Esténként a kerti padon üldögélve a köréje gyűlt asszonyoknak és gyerekeknek titokzatos történeteket mesélt, melyek mind az ő falujában estek meg, és amelyekből soha nem hiányzott a helység boszorkánya, Panna, aki fekete macska vagy varangyos béka képében apasztotta el a tehenek tejét, ragyát küldött a termésre, rontást ártatlan emberekre, és kígyó alakjában tekeredett ki a Veres Anna koporsójából, szájjában a halott lány aranyláncával, melyet az a Panna szeretőjétől kapott. A legrosszabb cselekedete mégis az volt a boszorkának, hogy gonosz emberek képébe bújva rátette a kezét a parasztok földjére, állataira, nyomorba döntve és kétségbeesésbe kergetve őket, s akik megpróbáltak szembeszegülni, azokat halálos átokkal sújtotta.

Még sok titokzatos történetet mesélt nekünk Borbála petúniák illatától terhes, holdfényes estéken, és megesküdt az életére, hogy a színigazat mondja. Aztán egy pénteki napon felakasztotta magát arra a vaskampóra, amiről a szobájában egy homályos öreg tükör lógott. Valósággal sokkot kaptam a történetektől, és úgy éreztem, mintha álomban az ő egyik lidércnyomásos történetébe csöppentem volna, amiből nem bírok felébredni. Így lehetett ezzel Gréti kisasszony is, mert olyan sápadt volt, mint a tojás héja, és úgy vacogott, hogy összekocantak a fogai, aztán bezárkózott, és nem jött ki másnapig a szobájából. Én egész nap a felnőttek lába körül lebzseltem, mert meg akartam tudni, miért követte el ezt a szörnyűséget a mi kedves mesemondónk. A suttogásokból azt sikerült kihámoznom, hogy a milicisták néhány levélből, ami a kezükbe került, megfejtették, hol bujkál az ura, elfogták, és beleölték valami Duna-csatornába. De szerintem nem is volt neki férje, mert soha senkinek nem beszélt róla, ezért úgy okoskodtam, hogy Panna boszorka megelégte a személyét sértő állításokat, és így kényszerítette az asszonyt örök hallgatásra.

Borbálát sokan megsiratták, és gyűjtést szerveztek a temetésére. A legtöbb pénzt Yvette adta, a szépséges francia nő, és miközben mindenki lesütött tekintettel hallgatott a koporsó körül, ő szikrázó szemmel, kemény hangon bírálta egy Politika nevű aljas illetőt, akinek ártatlan áldozata lett a földjétől megfosztott, férjétől elszakított Borbála asszony, és ebből én megdöbbenve vontam

le azt a következtetést, hogy az a bizonyos Politika sokkalta félelmetesebb, mint a Panna boszorka. Aztán hallottam, hogy Schönbörg úr halkan odaszól neki, hogy hallgasson el, ha nem akar bajt magának, mert itt a falnak is füle van. Reméltem, hogy ezt a marhaságot nem hiszi el a madame.

Yvette a velünk szemben lévő repkényes házban lakott férjével, a nála harminc évvel öregebb román ezredessel és kilencéves fiával, akibe szerelmes voltam, mert olyan szép volt, mint az anyja. Az emberek azt suttogták, hogy a francia hölgyet a második világháború vége felé fogták el a románok, és kémkedés gyanúja miatt börtönbe zárták, ott nagyon megbetegedett. Az ezredes, aki az ügyét vizsgálta, beleszeretett az akkor alig húszéves, szép és titokzatos lányba, és mindent elkövetett a kiszabadításáért, felelősséget vállalva érte. A háború befejezése után ki is mentette azzal a feltétellel, hogy feleségül megy hozzá, és soha többet nem tér vissza Franciaországba.

Amikor megismertem, madame Yvette harmincnégy éves volt, kislányosan fiatal, kékesfekete hajú, ibolyakék szemű, és olyan karcsú, hogy a derekát a tű fokán is áthúzhatták volna. Csütörtökönként lovaglónadrágban, sárga bőrcsizmában, fehér, bő ujjú selyemblúzban a Marseillaise-t dúdolva lépegetett végig az utcán, ostorával a csizmaszárát és a járda szélén burjánzó gazokat csapkodva. Néha beleszipantott a hosszú szárú szipkájában füstölő cigarettába, utána mindig hosszan és rekedten köhögött.

Ez a nő örökké izgalomban tartotta az utcabeliek fantáziáját. Kész rejtély volt számukra. Nemcsak azért, mert idegen volt, és már húszévesen megjárta a börtönt, hanem azért is, mert – ellentétben a többi asszonnyal – ápolt volt, merész, szabadelvű és szabad akaratú. Négy nyelven beszélt, autót vezetett, lovagolt, vadászott, és nagyszerű céllövő volt. Úgy uralkodott a férjén, mint egykor az ezredes a katonáin, de nagyon kedves is tudott lenni, és sokat segített a rászorulókon. Apámnak, aki súlyos beteg volt, és az orvosok lemondtak róla, olyan külföldi gyógyszerert szerzett, amitől teljesen felépült, az utcabeli sokgyerekes családoknak pedig minden karácsonyestén ajándékcsomagot készített, ezért sokan áldották még a lába nyomát is. De úgy tűnt, minden áldás hiá-

(folytatás a következő oldalon)

Yvette

(folytatás az előző oldalról)

bavaló volt. Hallottam ugyanis, amikor szörnnyülködve mondta a mérnök úr, hogy Yvette feketelistára került, amit én úgy képzeltem el, mint egy fekete szuokkal leöntött utat, amin végig kell mennie annak, aki rákerül. Szüleim szerint a Borbála asszony temetése után kezdte őt figyelni a titkosrendőrség, és apám, aki többször is észrevette ablakunkból, hogy követik, figyelmeztette a madameot, legyen nagyon óvatos, de ő csak nevetett, nevetett, és valami olyasmit mondott, nyugodjon meg apu, mert neki már nem árt-hatnak.

Yvette-et imádtam. Mindig nagy hatással volt rám. Olyan akartam lenni, mint ő. Szép, okos, bátor nő, aki nem fél az igazságért harcolni, és segít az elesetteken. Amikor átjött, és felpробálta a meggyipiros bársonyból készülő aranysegélyes pongyoláját, amit anyám varrt neki, és kibontotta derékig érő haját, olyan volt, mint egy hercegnő, aki egy mesekönyv lapjáról lépett elő. Sokat fésülgettem dús haját, miközben beszívtam parfümjének keserűdes illatát, ő meg furcsa akcentussal, rekedtes hangon ígérte meg, ha sikerül hazalátogatnia Párizsba, elhozza nekem porcelán alvóbabáját, amelynek épp olyan aranyszínű a haja, mint az enyém, és ha hasra fordítják, azt mondogatja: „Maman! Maman!”

Sajnos soha nem jutott vissza hazájába. A bőrkabátosok egyre sűrűbben zaklatták, ráadásul súlyosbodott a börtön pincéjében szerzett tüdőbaja. Azt mondták az orvosok, hogy talán műtéttel meg lehetne menteni az életét, és ő bele is egyezett, de operáció közben a műtőasztalon meghalt. A szekusok a kórházba is utánamentek, éppen akkor, amikor a nővérek azzal a szép vörös pongyolával takarták le élettelen testét, azzal, melyet anyám varrt neki, és amelyben olyan volt, mint egy mesebeli hercegnő. Csak most értettük meg, miért mondta, hogy neki már nem árt-hatnak.

Azon a napon Gréti éppen a plébánosnak festett egy Szűzanya-portrét, és már majdnem befejezte, amikor az ezredes átjött hozzájuk megmondani, hogy madame Yvette meghalt. A hír hallatán a kisasszony roszszul lett, és ráesett a frissen festett vászon-

ra, elmázolva rajta a festéket, amitől a jóságos Mária szelíd arca olyan ijesztőre torzult, hogy amikor Gréti magához tért és megpillantotta, újra elájult. Ágyba fektették, és orvost is hívtak, aki nyugtató injekciót adott neki, de még így is sokáig sírt, és összevisz-sza beszélt, aztán a plébános úr után küldött, mert mindenáron gyónni akart, amin az egész család rettenetesen megrökönyödött... Hogy aztán elhívták-e a plébános urat vagy sem, nem tudom, mert nem sokkal később átmentünk nagyiékhoz.

Mivel a szüleim tudták, mennyire felzaklatott a francia asszony halála, nem vittek el a temetésére, és nem is beszéltek róla. Azon az éjszakán mégis nagyon nyugtalanul aludtam, és hajnali kettőkor a sírásommal végképp kivertem az álmot a szemükből. Azt álmodtam, hogy a kútnál mosom a francia alvóbabá ruháit, és hallom, hogy az utca túloldalán valaki erősen veri, rugdossa a repkényes ház kapuját azt kiabálva: „Engedjete be!” Kimentem az utcára, és megláttam Yvette-et. Gyönyörű, égszínkék selyemruhában, kezében vörös rózsával állt a kapujuk előtt, és sírva mondta, nem maradhat tovább, ezért szóljak majd én az övéinek, ne óbégassanak olyan hangosan, mert nem tud tőlük aludni. Átöleltem a derekát, és könnyörögtem, vigyen magával, de azt mondta, nem vihet, mert még nem jött el az ideje. Aztán eltűnt, lebegve, mintha a föld nyelte volna el.

Amikor befejeztem az álombeli történetet, anyuék hidegglelősen néztek össze. Másnap hallottam a szomszédoktól, hogy a francia nőt égszínkék selyemruhában temették el, ujjai közt egy vörös rózsaszállal, és a férje meg a rokonok annyira sírtak, jajgattak a temetésen, hogy a pápa rájuk szólt, fejezzék be, mert az elhunyt nem tud tőlük békében nyugodni...

Sok dió lehullott azóta a vén diófáról, és én is sok mindent megértettem az akkor történetekből. Később azt is megtapasztaltam, milyen nagy örömet jelent az esetenként segíteni, és mekkora kockázatot az igazságért harcolni egy olyan társadalomban, amely hazugságokra épül. Még sokszor álmodtam a szép Yvette-tel, és mindig türelmetlenül kérdeztem, mikor visz már magával, de csak most értettem meg, jobb, ha nem sűrgetem...

NÉVJEGY

TÓTH ÁGNES
(1946, Nagyvárad) újságíró, prózaíró, költő. 1990-től

a Bihari Napló riportere, szerkesztője. 1994-től 2002-ig a Duna Televízió váradi tudósítója. Több gyermekvers- és prózakötete jelent meg.

KEREKES ISTVÁN

Öreganyó kakasa

Néhány éve készítettem e portrét az anyó-káról. A néni és a férje egy sóvidéki faluban éldegélt, 80 év körüliek voltak. A portrén a kedvenc kakasa is látható a néni kezében, mert neki, mint mondta, boldogságot okoz, ha körülötte vannak a portáján élő állatok, s ha látja, hogy jól érzik magukat. Kutya és macska is éldegélt velük a házban, ház körül. És ha a kakassal ilyen jó cimboraságba került, egész biztosan nem volt hamis a kukori. Talán a későbbiekben a mesebeli gyémánt félkrajcárt is megtalálta a kiskakas...

NÉVJEGY

KERÉKES ISTVÁN Magyarországon élő, marosvásárhelyi származású fotóművész. Jelenleg a legtöbb díjjal bíró magyar fotós. 2018 augusztusában átvehette a jelenlegi legmagasabb kitüntetést, az Excellence FIAP/ Diamond3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját immár három alkalommal nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. Tavaly a 14. iPhone Photography Awards nagydíját érdemelte ki. Váradon is meg lehetett tekinteni néhány alkotását a sajtófotó-kiállításokon. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

A HÓNAP ZENESZERZŐJE

Joseph Haydn 290 éve született

A Lajta menti Rohrauban, egy vidéki bognármester és egy volt udvari szakácsnő házasságából született 1732. március 31-én Joseph Haydn, a zenei klasszicizmus későbbi „atyja”. Haydn „Papa” beceneve innen is származhatna, de valójában Esterházy-szolgálatbeli kollégái hívták így, mert udvari zenekarvezetői és intendánsi szerteágazó gondoskodása mellett emberileg is mindig kiállt mellettük, legyen szó béremelésről, szolgálati szabadságról vagy kényes magánügyről.

Jelentőségéhez mérten elég népszerű szerző-e ma Haydn? Próbálják ki: nevezzenek meg kapásból 5 művét... Pedig minimum két évszázadra irányt adott tartalmilag-formailag az ún. abszolút zenének, és letette például a ma ismert szimfonikus zenekari játék alapjait. Száznégyszer(!) szimfóniája harmadának jellegzetesen beszédes későbbi ragadvány-alcíme is van, javarészt egy zenei gesztus nyomán. Manapság ezekből legfeljebb két tucat van repertoáron, több mint 20 operája pedig a feledésé lett. Szerencsére mintegy 70 vonósnégyese közül (ezek egész életművét végigkísérik) az igényesebb szakma műsoron tart néhányat. A 104 szimfóniából kb. 40 a három évtizednyi Esterházy-szolgálat alatt született – Magyarország a mai Fertődön található egykori nyári kastélyrezidencia kulturális és földrajzi örököseként szépen ápolja a Haydn-hagyományt. 104 szimfóniát kifundálni, megírni is elképzelhetetlen munka, két magyar karmester pedig mindet CD-re is rögzítette: Doráti Antal, az 1956-os emigrált magyar művészekből alakult Philharmonia Hungaricával (1969–72), majd Fischer Ádám az Osztrák–Magyar Haydn Zenekarral (1987–2001). Meghallgatni mind-

egyiket ehhez képest gyerekjáték, meg lehet próbálni, töredékük is lélekemelő és morálisan gyógyító.

Művészeti magatartásával – „az én beszédemet az egész világ megérti” – Haydn a felvilágosodás kori klasszika világszemléletének zenei mintaleletményese: józan, letisztult értelmű, kifogástalan egyensúllyal formál, választékos ízlésű, ezzel együtt markánsan egyéni szellemű. Haydn mindenkor élt a meglepetés hatásmechanizmusának pszichológiájával: imádta megráfolni közönségét váratlan zenei fordulataival – „minthogy Isten derűs szívet adott nekem, meg fogja bocsátani, hogy derűsen szolgálom Őt”.

Bár alkotói tevékenysége jelentős részében arisztokraták alkalmazottja volt, megélhetése biztonságán túl sosem érdekelték különösebben amazok körei, ehelyett mindig zenészeivel foglalkozott, muzsikájába pedig sosem keveredett felsőbbrendűségi cicomájú komplexus, egészségesen, természetesen, őszintén maradt meg emberinek, s bizony azt is megengedte magának, hogy a nemesi hallgatósághoz rusztikus zenei iróniával szóljon. Nagyon vázlatosan: az 1750-es évekig tartó galáns stílusa a '60-as években elmélyül, a '70-es években a Sturm und Drang (vihar és vágy) áramlat hatására szenvedélyességgel telítődik, a '80-as években a nála 24 évvel ifjabb Mozart merész leleményessége is hat rá (Bécsben az 1780-as években több ízben is eszmét cserélt az általa nagyra tartott Mozarttal), kései alkotásai pedig a klasszika szintézisértékű csúcspontjai.

Haydn ifjúkora igen hányatott volt, még gyermekként elhagyta a vidéki szülői házat a városi zenei tanulmányokért (Hainburg, Bécs). Miután hangja mutálni kezdett, inkább kirúgatta magát egy diákcserénél a bécsi Stephansdom fiúkorából, mint hogy szegyenben maradjon. 17 esztendősen sok nélkülözéssel kellett szembenéznie. Szüleihez szegyenbe visszamenni, hegedülni és csemlőzni nem tudott virtuóz fellépői szinten, ta-

Joseph Haydn
a londoni sikerek
évében, 1791-ben.
Thomas Hardy
festménye

nítgatásból, bérmuksikálásból tengődött. 1750-ben, egy jó ajánlás nyomán, fiatal zeneszerzőként sikerült bemutatkoznia, 1759-ben Karl Joseph Morison gróf alkalmazta, majd 1761-ben került Esterházy Pál Antal, 1762-től utóda, Miklós József szolgálatába Kismartonba, utóbb Eszterházára, a mai Fertődre. A művészetpártoló Miklós, aki Lorenzo Medici mintájára nevezte magát „Pompakedvelőnek”, kibővítette zenekarát, nyári kastélyrezidenciát épített a Fertő-tó mellett versailles-i mintára (1764–66), operaházzal, mivel a művészet és természet nemes és pompás módon kapcsolódik egymáshoz. Ez nyújtotta az alkörnyezetet-harmóniát Haydn itt formálódó mintegy három évtizednyi muzsikájához. „A világtól el voltam szigetelve, környezetemben senki sem tehetett önmagam iránt kétkedővé, és nem gyötörhetett, így aztán eredetivé kellett válnom.”

Haydn egészséges, természetes kiegyensúlyozott stílusáról írja Harold Schonberg, a *New York Times* egykori kritikusa: „Nehezen találni még egy szerzőt, akinek a zenéje ennyire mentes a neurózistól.” Az üstökös Mozarttal vagy a zivatar Beethovennel szemben Haydn alaposan érlelgető típus volt, nem robbantó úttörő, de komótos úthenger, ráérősen teremte pazar gyümölcseit: „Sose voltam gyors komponista, megfontoltan és szorgalmasan komponáltam.” Haydn nemkívánatos vonásait portréfestői cenzúrázták. „Alacsony, sötét bőrű, az arcát himlőhelyek borították, a lába aránytalanul rövid volt. Az orrát eltorzította egy polip” – írják róla. Haydn szeretett mindig elegáns viseletben mutatkozni, talán a fiataalkori nélkülözések kesei kompenzálásaként is.

Az udvari szolgálat téli szüneteit sokszor töltötte Bécsben, de a sznobok intrikái elállták a császárvárosi sikerhez vezető útját. Mindeközben – annak ellenére, hogy mindentől távol, udvari szolgálatához kötve élte életét – európai népszerűsége egyre nőtt, olyannyira, hogy ka-

lózkiadványok készültek műveiből, Párizsban mások publikáltak neve alatt nagyobb siker és pénz reményében, angliai kiadók versengtek szerzeményei megjelentetéséért, a spanyol, a nápolyi, a porosz király rajongott zenéjéért. Az özvegyen maradt Esterházy Miklós maga is elhunyt 1790-ben, a zenekar feloszlott, Haydn nem tartott igényt formálisnak megmaradt pozíciójára. A világ a közel hatvanesztendő alkotó számára hirtelen kitérült, amikor egy impresszárió, Peter Salomon bombabiztos londoni sikertúrnét ajánlott neki. Haydn beadta a derekát, kétszer is. Első alkalommal, 1791-ben sztárként ünnepelték az angolok, s ő a fárasztó társasági élet mellett lelkesen vetette bele magát London pezsgő zenei életébe. Második útja 1794-ben ennél jóval halványabb visszhangú volt, a változás későn köszöntött be, idős kora miatt nem fogadta el a királyi marasztalást sem. Hazautján 1792-ben találkozott Bonnbán a nála 38 évvel fiatalabb Beethovennel, aki később Bécsben néhány alkalommal órákat is vett az idős mestertől, nem különösebb rajongással, ellenben Haydn még 1793-ban felhívta a 23 éves Beethovenre a figyelmet, mondván róla, hogy „idővel Európa egyik legnagyobb zeneszerzője lesz”.

Haydnt lenyűgözte az angolok „God Save the King”-je, úgy döntött, Ausztriának is kell egy ilyen! 1797-ben megírta a „Gott erhalte” kezdetű császári himnuszt (ma a német himnusz dallama). Ezt állítólag Haydn papagája is tudta énekelni. Tény, hogy Haydn hagyatékában megmaradt egy öregecske kongói szürkepapagáj, amelyet még első londoni útján vásárolt, és maga tanította beszélni – igaz, majdan a madárra kevesebb pályázó akadt, mint Haydn szépen felhalmozott jövedelmeire, melyekből végrendeletében olyan hölgyekre is hagyott, akiknek kilétével s a szerzővel való viszonyával kapcsolatban életrajzkutatói máig vakargatják a fejüket. S ha már Haydn hölgyismerőseiről szoltunk, mondjuk el, hogy hivatalosan nem volt gyermeke (valószínűleg feleségének meddősége miatt). 1760-ban kötött házasságot Maria Anna Kellerrrel, pedig eredetileg annak húgába, Theresiába volt szerelmes, csak amazzt zárdába adták. Ez a frigy bizonyult élete legrosszabb döntésének. Köztudottan házastros és hűtlen neje miatt – aki a mester kottáiból gyakorta tépdesett használati tárgyaknak valót (gyújtóst, hajcsavarót) – nem csoda, ha Joseph más hölgyek társasá-

(folytatás a következő oldalon)

Joseph Haydn 290 éve született

(folytatás az előző oldalról)

gát kereste. A nála 28 évvel fiatalabb, férjezett Luigia Polzellivel, egy igen gyengécske mezoszopránnal 1779-ben nyílt titok volt a viszonya Eszterháznál; Luigia utólag el is akarta hitetni, hogy Itáliában született gyermeke Joseph-től való. A művészelkű zongorista, énekes, műkedvelő komponista Maria Anna von Genzinger (Esterházy Miklós orvosának felesége) lehetett volna az ideális társ Haydn számára, de nagy valószínűséggel kapcsolatuk csak plátói maradt, levelezés őrizi meghitt barátságuk emlékét. Első londoni útján Haydn számos hölgyre szemet vetett, de komolyabban Rebecca Schroeter, egy zongorista özvegye lópta be magát a szívébe.

Minthogy London pergő ritmusához már idősekként érezte magát, visszatért Bécsbe. 1796-ban trombitaversenyt komponált. Külön izgalom lehetett a 64 esztendő Haydnnak a zenetörténetben elsőként az újonnan kifejlesztett kromatikus trombitára koncertszólamot írni, a szoló nyitótéma első szekundlépései máris meglephették a korabeli hallgatót. Leszámítva ezt, illetve néhány kései vonósnyegyest, már nem írt hangszeres zenét. Esterházy II. Miklós szolgálatában még komponált egyházi műveket, Bécsbe viszont már földöntúli sugárzású két hatalmas kései oratóriumával varázsolta el: 1798-ban a *Teremtéssel*, 1801-ben *Az évszakokkal*.

Haydnt idős korára egyre súlyosbodó reumatikus láz kínozta, utolsó éveiben már házhoz kötötten élt. 1805-ben elterjedt halálhíre Európában (Cherubini még gyászkantátát is írt emlékére), Haydn ezen állítólag jól derült. Városi legenda vagy sem, amikor 1809-ben Napóleon serege bevonult Bécsbe, Bonaparte tiszteletből őrséget állíttatott Haydn háza elé, hogy ne essék bántódása az idős mesternek. Joseph Haydn 1809. május 31-én hunyt el, 77 éves korában. A frenológia áltudománya nevében nemsokára elkülönítették fejét testétől, hogy koponyáján megtalálják a rendkívüli zeneértésért felelő „dudort”. Hosszas huzavona után, csak 1954-ben(!) került vissza Haydn feje földi maradványai mellé Kismartonba (e fejvesztéshez kapcsolódik Esterházy Péter 33 változat Haydn-koponyára c. darabja).

Végezetül legyen nagyváradi vonatkozás is Haydn tekintetében. A ma ismert komolyze-

nei zenekari előadás alapjait megteremtő Joseph Haydn hagyatékának legmértőbb ápolása leginkább egy filharmónia feladata, ez nemcsak közönségnevelés, hanem zenekarépítés is. Néhány évtizede olyan Váradon működő karmesterek tudták és művelték ezt, mint Erich Bergel vagy Acél Ervin. Sok dirigens ma már nem vállal Haydn-művet, mert nem talál benne a maga számára elég hatásvadász izgalmat. A 2009-es Haydn-emlékévben (halála 200. évfordulóján) 6 műve került műsorra a nagyváradi filharmónia kb. 40 koncertjén. Az új évezredben évadonként átlagban egy vagy két szimfónia szerepelt tőle ugyanitt, sőt öt évig (2004–2009) egy sem, igaz, ebben az időszakban játszották mindkét oratóriumát egyszer.

Sok mindenről nem esett szó még vele kapcsolatban, például hogy billentyűs szonátákban is milyen termékeny volt (az összkiadás hangfelvételét ajánljuk Jandó Jenő előadásában, Naxos Kiadó). De Haydn emberfeletti munkával volt állandó udvari operaszerző is, sőt opera-beszerző: amikor nem írt, importált, s a szűkös előadói lehetőségek miatt sok munkával kényszerből húzott, áthangszerelt. Versenyművet zenekarvezetői elfoglaltságából adódóan ritkán írt, legfeljebb amikor valamelyik tehetséges muzsikustárs inspirálta rá. Népszerű két gordonkaversenyét és trombitaversenyét alkalmanként műsorra tűzik nálunk is.

Ha a jelenben nincs is itt Váradon igazán életben tartott Joseph Haydnunk, a múltban volt viszont Michael Haydnunk (Joseph öt évvel fiatalabb öccse), akinek egyházi muzsikáját egész Európa nagyra tartotta, Joseph nyílt tisztelettel a sajátjánál is többre becsülte. A zeneművészet évszázadokkal ezelőtt is ki volt szolgáltatva a működtető mecénatúrának: egy csettintésre feloszlathattak egy zenekart, lefaraghatták a művészek bérét, nyújthatták hónapokkal a szolgálati idejüket, lecserélhettek, elbocsáthattak muzsikuskat kedv szerint. Szerencsére Váradon is akadt egykor egy művészetpártoló püspök, báró Patachich Ádám, aki 1760-ban zenekar-alakításra hívta ide Michael Haydnt. A fiatal komponista korabeli itteni eredményeivel jellemzően úgy vagyunk ma, mint a magyar foci az Aranycsapattal, olykor mellveregetésre alkalmas szép emlék, lokálpatrióta nosztalgia.

Tóth Gábor

Britanniai barakklét

Az *Albion fólíasátrai alatt* című, D. Mészáros Elek újságíró által írott riportkötetet és a *Várad* kulturális folyóirat februári számát mutatták be a nagyváradi Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár amfiteátrumában. A riportkönyv szerzőjével Máté Zsófia, lapunk szerkesztője beszélgetett.

D. Mészáros Elek újságírónak e kötetbe foglalt szociorportjai folytatásban jelentek meg az egykori *Biharország* folyóiratban 2019–2020-ban, illetve az elmúlt év során a *Váradban*. Egy angliai kertészetben vendégmunkásként szerzett tapasztalatait vetette papírra. Amint a fűlszövegből is kiderül: „Közel fél évet töltött a szerző mezőgazdasági munkásként az angliai Gloucestershire megyében, román, bolgár, lengyel munkavállalók társaságában, jól szervezett, hierarchikus rendszerben. A Brexit előtti hónapokban fólíasátrakban és lakókonténerekben kelet-közép-európai munkavállalókkal együtt megélt idő lenyomatait őrizte meg az érzékeny riporteri tekintet (...)” A könyv a Holnap Kulturális Egyesület kiadásában, a csíkszeredai Alutus nyomda gondozásában jelent meg, a szöveget Szűcs László szerkesztette, a borítótérvet Oszváth Zsuzsa készítette.

Amikor D. Mészáros Elek nyakába vette a világot, s nekivágott ennek az angliai útnak, egyrészt a pénzkereset kecsegtette, másfelől az újságírói kíváncsiság sarkallta. Soha nem volt ennyire messze és ily huzamos ideig távol az otthonától. A fizikai távolság sokszor

D. Mészáros Elek
és Máté Zsófia

a szemnek láthatatlan kötelékeket vág el, különféle változásokat hoz az ember életébe, lelkébe. Valóságos érzelmi dömping keletkezett őbenne is. Sok mindent újra kellett értelmeznie, s hazatérte után le kellett ülednie benne bizonyos dolgoknak, amikor visszatekintett az ottani történésekre.

Megannyi különleges figurára bukkant ezen az angliai farmon. Mindenki a maga módján birkózott meg a honvágygal, a mindennapi problémákkal, az idegen földön való boldogulással. Volt, aki szerint Angliában két dolgot lehet leginkább tenni: butulni és pénzt keresni. Jó néhányan az alkoholba menekültek a gondok elől. Nemzetiségek szerint csoportosultak, ami nem azt jelenti, hogy nem volt „átjárás”, kapcsolat a különféle nációk között. A szerző ott-tartózkodása idején a bolgárok voltak a legösszetartóbbak. Ami a nyelvi nehézségeket illeti: mindenki tudott legalább egy picit angolul, aztán „kézzel-lábbal”, valahogy mindig megértették egymást. És ha más nem, egy kis skót whisky mindig megoldotta a kommunikációs problémákat...

Fölfigyelt arra is, hogy az ottaniak a mai napig olvassák az írott sajtót, a helybeli kisvendéglőben, miközben ették a tojásrántottát, lapozgatták, böngésztek az újságokat. Az érmelléki riporter Ady korábban érezte magát e pillanatokban...

D. Mészáros Eleket a hite és a humorérzéke sok mindenben átsegítette. Szomorú embermek mellett sikertörténetekről is beszámolhatott krónikájában. Például egy férfiről és egy nőről, akik ebben az angliai kertészetben találtak egymásra. Az asszony, akinek még öngyilkossági kísérlete is volt, a szerelem hatására mindjobban kivirult. A másik sikertörténet pedig egy érmelléki agrármérnöké, aki az Angliában megszerzett tapasztalatokkal és pénzen itthon virágzó kertészetet létesített.

Amikor D. Mészáros Elek elkezdte publikálni a riportfüzér néha megható, olykor megdöbbentő, irodalmi igényességgel megírt részeit, sok jó visszajelzést kapott az olvasóktól. Ezért is adódott később a könyvtétel. A kötet Nagyváradon megvásárolható az Illyés Gyula és a Libris Antica könyvesboltban.

Tóth Hajnal

Fotó: Alin Maghiar

Cézár, színész, ember

Nagyváradon január 18-án a Szigligeti Színház páholyelőcsarnokában mutatták be Molnár Judit *Cézárok, bohócok, emberek – Életútinterjú Dobos Imrével* című kötetét. Alább az abelkiado.ro honlapról megrendelhető könyvet ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Nehéz lesz elvonatkoztatni Dobos Imre alakjától és alakításaitól s a róla kialakított képemről, gondoltam, mielőtt nekifogtam munkatársunk, Molnár Judit *Cézárok, bohócok, emberek – Életútinterjú Dobos Imrével* című könyve olvasásának. Az Ábel Kiadó *Prospero* könyvek sorozatában megjelent, fényképekkel gazdagon illusztrált kötetből egyaránt megismerhetjük Dobos Imrét, az embert, a róla (is) szóló kritika- és interjúrészletekből a színművészt is, és ez a kép egybevág azzal, amit őt színpadon látva vagy találkozások során alakítottam ki, s aminek alapja a hitelesség és őszinteség.

Dobos Imre az a színész, aki akár főszerepet játszik, akár egy apró mellékszerepben tűnik fel a színpadon, tökéletesen megformálja az általa alakított figurát. Ugyanez tűnik ki a kötetben idézett kritikákból, szóljanak bár a színművész sepsiszentgyörgyi vagy nagyváradi szerepeiről, noha az 1989 előtti szövegek szerzői nyilván nem írhattak szabadon, és a darabok megválasztásának is megvolt a maga rendje.

Talán a könyv előszavának is tekinthetjük id. Kovács Levente *Cibi* (ez a színész közismert beceneve) című írását. Ebben egyebek mellett a közös marosvásárhelyi gyermekkort, a rollerversenyeket vagy a gombfocit idézi fel, vagy Rajhona Ádám és Dobos Imre egyik színészvizsgáját az egyetemen – ahova némi kerülővel került a színművész –, vagy éppen a szakmai találkozásokat, hiszen mind Sepsis-

zentgyörgyön, mind Nagyváradon rendezett id. Kovács Levente olyan darabokat, amelyekben Dobos Imre szerepelt.

Bár iskolába kerüléskor már tudott százig számolni és olvasni is Dobos Imre, azonban nem volt mintatanuló. Édesapja a hetedik osztály után be is rakta gyárba dolgozni, s ő ekkor ébredt rá, hogy nem akar a továbbtanulásról lemondani, és esti iskolába iratkozott – mesélte Molnár Judit kérdései nyomán a színművész. Meghatározó lett az iskolai ismeretsége Héjja Sándorral, a későbbi kolozsvári, majd pécsi színésszel, ő hívja el ugyanis Dobos Imrét az iskolai színjátszó körbe, de az igazi nekiindulást 1957-ben a Színművészeti Intézet *Légy jó mindhalálig* című előadása jelentette, a darabba diákokat is toboroztak. Dobos Imre végül 1962-ben kezdte el a főiskolát Marosvásárhelyen, s többek között a váradiak számára szintén közismert Miske László volt évfolyamtársa.

A színművész szívesen emlékszik a főiskolás évekre, s hadd idézzük válaszát a Molnár Judit szerepekért folytatott harcokról, esetleges fúrásokról szóló kérdésére: „Soha életemben egyetlen szerepet nem kértem, egyetlen szerepért nem szálltam harcba, senkit nem fúrtam meg, mivel aránylag hamar megfogalmazódott bennem, hogy az embernek magát kell mindenekelőtt megismernie, tudnia kell, hol a helye, milyen a színpadi alkata, melyik szerepkör a leginkább testreszabott a számára.” Csak az érdekesség kedvéért jegyezzük meg: a könyv végén mintegy tíz oldalon át sorakoznak „Cibi” sepsiszentgyörgyi és nagyváradi szerepei, egy oldalon az általa elnyert díjak.

A kötet írója rákérdez a filmes szerepekre is. A székelyföldi és nagyváradi évek kulisszatitkai, tájolásokról felidézett történetek, az 1989 utáni kő- és stúdiószínházi emlékek mellett szó esik a Kiss Stúdió Színházzal közös turnékról is.

Fried Noémi Lujza

Adorján vára

Amint Szalárd Berettyóhoz vezető utcáját elhagyjuk, szemünk elé tűnik egy hatalmas, romos, omlófélben lévő bástyasarok a folyó melletti legelőn. Ez az utolsó maradványa a magyar történelemben egykor fontos szereppel bíró Adorján várnak. Alább az erődítmény történetéről szólunk dr. Gyenge János református lelkésznek a nagyváradi *Szabadság* napilapban 1934. április 1-én megjelent írása alapján.

Az Adorján vár talán ezerszáz évvel ezelőtt épülhetett, az építtetője pedig az Árpád fejedelemmel közeli rokonságban álló Adorján főúr volt. Mivel a várak eléggé biztos védelmet nyújtottak azokban az időkben a főleg gyalogos és lovas, csupán nyíllal támadó ellenségtől, a főúr úgy gondolhatta, hogy épített egy ilyen védművet maga és családja számára. Jó példát szolgáltatott előtte Ménmarót szláv fejedelem bihari földvára, amelyet 898-ban sokáig hiába ostromoltak Szabolcs és Tas magyar vezérek hadai. Aztán sokára mégis magyar kézre került a vár, de nem a hódítók fegyvereinek köszönhetően, hanem az egymás ellen hatalmi harcot vívó fejedelmi apák gyermekei révén, akik szerelemmel előbb egymást hódították meg, majd apáik szívét meglágyítva kibékítették a kegyetlen és véres harcokat vívó feleket. A fiatal szerelmesek lakodalmát később Csepel szigetén ülték, de a fejedelmi kézfogó Árpád fia Zsolt (egyes forrásokban Zolta vagy Solt – *szerző megjegyzése*) és Ménmarót leánya Hánzár (egyes forrásokban Hamzsa – *szerző megj.*) között a bihari földvár fejedelmi kastélyában folyt le, a fejedelmi apák jelenlétében. Ménmarót halála után a vár tulajdonjoga Zsolt fejedelemre szállt, ő sokat tartózkodott a várban, és sokszor meghívta kiterjedt rokonságát vadászatokra és lakomákra. A vele rokonságban álló Adorján főúrnak minden bizonnyal egy ilyen vendégeskedés után jött meg a kedve ahhoz, hogy a bihari földvár közelében, a Berettyó mellett várat építsen magának.

I. Endre királyunk trónra lépésének idején a magyar nemzet nagy része még a régi, po-

gány hitben élt. Az ősi hithez hű magyaroknak azért volt ellenükre a keresztény vallás, mert I. István király és felesége, Gizella nagy méltóságokat és az ország testéből kiszakított hatalmas birtokokat adományozott az országba betelepített német lovagoknak. Az elégedetlenkedő nagyurak élére Vata Borsod és Bihar megyei főúr állott. Vata azt követelte a királytól, hogy tegye újra államvallássá a pogány hitet. A zendülők által szorongatott király Lengyelországban bujdosó öccsét, Bélát hívta segítségül, ígéretet téve neki, hogy ha segít leverni az ellene harcolókat, átengedi neki az ország keleti harmadát, s ott egyedül kormányozhat, halála után pedig a koronát is rá hagyja, így az egész ország uralkodója lehet. Történt mindez az Úr 1074. esztendejében. Az Adorján vár történelmi fontossága ekkor kezdődik, mivel Béla herceg „harmados” fejedeleme ez a vár lett a székhelye, fejedelmi kastélya. Itt élt gyermekeivel, Gézával, Lamberttel és az akkor még csak hétesztendő Lászlóval, aki később I. László néven lesz Európa-szerte ismert uralkodója Magyarországnak.

A várban eltöltött gyermekévek kitörölhetetlen nyomot hagytak a későbbi nagy király lelkében. Biharország iránti szeretete abban nyilvánult meg, hogy az eszményképűl tekintett Szent István királynak a székesfehérvári sírból kivett jobbja számára a vár közelében fekvő helyen, a mai Szentjóbbon templomot építtetett, és a király jobbát ott helyezte el. Szent István fiának, Imre hercegnek emlékére megalapítja Szentimre falut, és oda is templomot építtet. Az a kívánsága is teljesült, hogy földi maradványai a váradi várban, az oda épített székesegyház sírboltjában nyugodjanak.

De térjünk vissza az Adorján vár történetére. A vár urának hatalmas tekintélyt adott, hogy az erődítmény egyike volt az akkori idők legjobban és legerősebben megépített várainak, de az is, hogy a megye területén hetven falura kiterjedő hatalmas birtoktest tartozott hozzá, sőt az Élesd melletti Sólýomkővár és a körösszegi vár is. E vár mellett gyilkolták meg Árboc, Törtel és Kemenes kun főurak az erkölcstelen életű IV. (Kun) László királyt 1290-

(folytatás a következő oldalon)

Biharország – história

Adorján vára

(folytatás az előző oldalról)

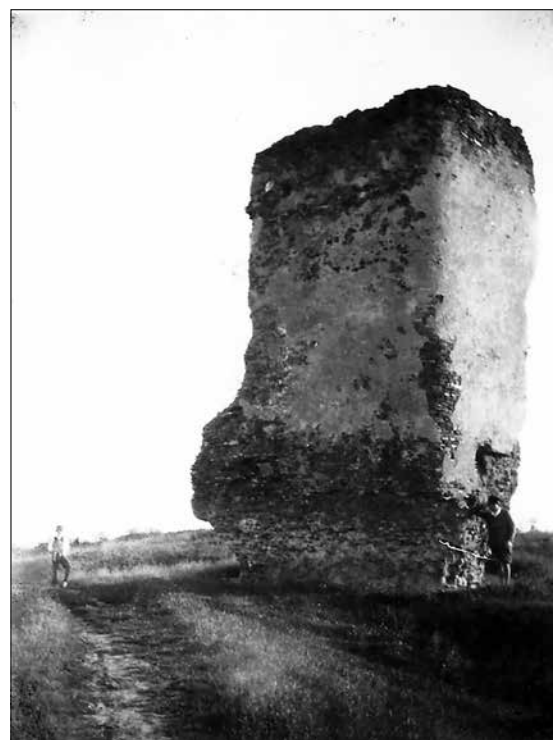
ben. Ennek a hatalmas vagyonnak az urai a királyok mellett mindig a legnagyobb méltóságokat viselték: bírák, nádorok, erdélyi vajdák voltak, így aztán nem számított rendkívülinek, ha fontosságuk tudatában nemegyszer fegyvert fogtak királyuk ellenében. Ez történt 1284-ben is, amikor Miklós erdélyi vajda fegyverbe hívta a főurakat Kun László elűzésére. A király nagy sereget gyűjtött, és az Adorján várában fészkelő lázadók ellen indult. A várat csak hosszú ostrom után tudta elfoglalni, és miután elfoglalta, a hozzá tartozó uradalommal együtt azonnal a Barsa nemzetségbeli Lórántnak, Erdély új vajdájának adta.

Az új vajda sem volt azonban királyhűségéről híres, hisz amikor alkalom adódott, az utolsó Árpád-házi királyt, III. Endrét le akarta taszítani trónjáról, hogy idegen fejedelem sarját ültesse a trónra. A nemes lelkű III. Endre király 1296-ban személyesen vezette seregét az Adorján várába menekült lázadó ellen. Hosszú és elkeseredett harc kezdődött, a lázadó Lóránt vajda elesett, a várvédők pedig megadták magukat. A győztes király nem vette el a birtokot a lázadó családjától, hanem Lóránt bátyjának, Jakabnak a birtokában hagyta, akit hajatlan feje miatt Kopasz Jakabként jegyzett fel a történelem.

Kopasz Jakab 1308-tól 1310-ig, Róbert Károly idejében az ország nádora, a király helyettese volt. De amint az lenni szokott, a nagy hatalom őt is elvakította, királyára támadt, el akarta távolítani a trónról. Róbert Károly előbb csak megfosztotta Jakabot a nádori címtől, de amikor látta, hogy az áruló felháztalta az erdélyi és Tisza-vidéki urakat, és már új uralkodó után néznek, 1317. július 1-én nagy sereggel Adorján vára ellen indult. A várat eközben már javában ostromolták a királyi hadak, Debreczeni Dózsa vezetésével. A vár nem tudott sokáig ellenállni az ostromnak, így aztán egy napon az egyik bástyán feltűnt a megadást jelző fehér zászló. A felvonóhid leereszkedett, a kapu kinyílt, a király és kísérete pedig diadalmasan bevonult. A lázadók fejével azonban nem találkozhatott, mert az a titkos alagúton másik várba, Solyomkövára szökött, hogy ott tovább folytassa a harcot a király ellen. Nem sokkal ezután Solyomkövára a királyi hadak kiéheztették, majd bevették, s

Az Adorján vár romja 1930-ban
Nagy S. G. fotói.
András Emese tulajdona

Kopasz nádort vasra verve Váradra szállították; Róbert Károly törvényt ült felette, és lefejeztette.

Miután Kopasz nádor feje a porba hullott, a magyar királyok már nem merték a várat

Zsolt eljegyzése
Hamzsával.
Feszty Árpád
festményének
reprodukciója

egyes főuraknak adományozni, hanem királyi birtokká tették. A továbbiakban így szerepelt mintegy 80 évig, míg 1396-ban újra gazdát kapott Csáky Miklós temesi főispán személyében. Csáky vitézségének elismeréséül kapta meg a hatalmas uradalmat az Adorján várral, Súlyomkővárral és Körösszeg várával együtt. Az ország trónján akkor Nagy Lajos veje, Zsigmond király ült, aki Csáky Miklós vitézségének köszönhetette, hogy a rossz kimenetelű nikápolyi csatából, a törökkel szemben, élve megmenekült. Attól kezdve a Csákyak az adorjáni és körösszegi előneveket használják. Később, 1414-ben, a hűséges Csáky Miklós vezette a magyar rendek több száz fős bandériumát Aachen városába, ahol Zsigmond magyar királyt német királlyá koronázták.

Lendítsünk egyet az idő kerekén, és ugorjunk vagy 30 évet. Erdélyben nagy eseményre készülnek. A már egész Európában híres törökverő hadvezér, Hunyadi János kolozsvári emeletes házában keresztelődik: Szilágyi Erzsébet nagyszony életet adott gyermekének, Mátyásnak, kiből egykor majd koronával ékesített királyuk lesz a magyaroknak, aki az

elnyomott népet megvédi, a népet sanyargató, lázadásra hajlamos főurakat megregulázza. A szülők a keresztapaságra Adorján várának akkori urát, Csáky Ferencet választották. A keresztelőre sok vendég volt hivatalos az ország főurai közül, de a legtöbben a Tisza mellékéről és Erdélyből érkeztek. A keresztelő által a Csáky és a Hunyadi család komaságba került, ezzel a cseperedő, majd fiatalemberré váló Mátyást is szoros kötelék fűzte a Csákyak várához. Így aztán nemcsak gyermek- és ifjúkorában, hanem akkor is szívesen ellátogatott oda, amikor már koronás királya lett az országnak.

A vár még sokáig állt fontos történelmi események középpontjában, azonban attól kezdve, hogy a váradi várat 1660-ban Szejdi Ahmed és Ali basa elfoglalták, nagyon csökkent a jelentősége. A hódítók csapatai végigszágulhattak a megyén. Ekkor égették fel a szalárdi templomot, és rabolták ki a Csákyak családi sírboltját. Ekkor lőtték rommá Adorján várát is. Azóta a vár falai sorra összeomlottak. Mára már csak egy romos bástyasarok áll.

Farkas László

Bál a Fekete Sasban

Történet bálokról és bálozókról, különös tekintettel az 1892-es Jelmezestélyre

Véget ért a farsangi évad, szépanyáink, ükanyáink életének „mámoros” emléke, jókais, mikszáthos, krúdys vagy Vay-féle románcos események sora, melyekre ma már csak megsárgult meghívók, báli rendek, féltve megőrzött naplók és egykori sajtóhírek emlékeztetnek.

Százharminc esztendeje, 1892-ben is Gáspár, Menyhért, Boldizsár nyitotta meg a tánctermeket január 6-án, vízkeresztkor, és húshagyókedden, nagyböjt kezdetén hallgatott el a „hangászkar”; a régiek farsangkor táncoltak, böjtben böjtöltek. A farsangi báli szezon január közepétől február végéig tartott, ekkor volt a „farsang farka”, február 27. és március 1. között. Nagyvárad városiasodó közönségét is lázban tartotta a körülbelül negyven napig tartó báli szezon, amely társas eseményektől volt hangos, pletykák tarkították, házassággal végződő nagy szerelmek kezdetét vagy beteljesülését hozta. A báli eseményekről hírt adtak a fővárosi lapok társasági rovatában, de a helyi lapok kedvcsináló rövid hírei is előrevetítették az esemény nagyszerűségét. Gyakran Csanádról és Békésből, Debrecenből is átruccantak Váradra bálozni, főleg, ha rokonság is volt a városban, mint ahogy a váradi dámák is a pesti és vidéki bálok valamelyikén mutatták be ruhakölteményeiket. A zenekar este héttől virradatig szinte megállás nélkül húzta a talpalávalót.

Az 1880-as évektől a korabeli sajtó szerint egy báli szezonban tizenöt, esetleg húsz bált is szerveztek Váradon. A szervezők általában szakmai vagy jótékony szervezetek, vallási közösségek tagjai voltak, akik a belépőjegy mellett adományokat gyűjtöttek egy-egy jó cél érdekében (árvának, szegényeknek, tanintézeteknek, sportegyesületeknek – korcsolya és tenisz –, városszépítésre, korszerűsítésre, az iparos ifjak a könyvtárak javára, nőtlen ifjak a nősülés reményében, a kórházegylet a betegéért stb.).

Az arisztokrácia és a gazdasági elit tagjai vidéki birtokaikon szerveztek zárt körű táncos mulatságokat, például vadászattal egybekötve. Ugyancsak a vármegyei elit szórakoztatására szervezték meg évente a kaszinóbált. Így volt ez 1834-ben is, amikor a Bihar megyei kaszinó elnöke, Reviczky Friderik, a királyi tábla elnöke Carneval herceg szerepére vállalkozott. Bár nem a divatteremtés vágya fűtötte a szervezőket, mégis ezt tették, így esett, hogy 1834-ben a nagyváradai kaszinó termében táncolták először társasági táncként a csárdást, s az aztán hódító útjára indult Arad és Kolozsvár érintésével, és a divatos füzértánc, a francia négyes, a mazur és a valcer mellett a bálok legkedveltebb szalon-táncává avanzsált. Abban az időben a *Jogász csárdás*, a *Serkentő*, a *Honfi hűség*, a *Lilla*, a *Víg székel* és a *Virradó* című csárdások voltak divatban.

A táncmesterek jelenléte a városban meghatározta a táncok elterjedését. 1835-ben már Nagyváradon látjuk Farkas József színész-táncmestert, ő kontratáncokat komponált stilizált magyaros lépésekkel, a magyar tánc formanyelvének egyik alakítója volt. A városi elit érdeklődött a divatos táncok iránt, főleg, ha a nemzeti öntudatra ébredés eszközét látták benne. A városi „módi” tartozéka volt a tánciskola. Táncmesterek tanították a varázstempót, az andalító valcert, a szilaj csárdást és a báli etikettet. Néha több generáción át ugyanaz a mester oktatta a város ifjúságát, ilyen volt Nagyváradon Kajetán Lipót, az egykori budapesti és kolozsvári színház balettmestere. A bálokat megelőzően hangulatkelő zeneestélyeket és táncpróbákat tartottak. 1885 februárjában az Orsolya apácák zárdájában „sikerült táncpróbát tartott Kajetán Lipót táncmester. A városi intelligencia soraiból többen megjelentek. A díszes közönséget Matter Petronella, a zárdá fejedelemasszonya fogadta. A zárdá növendékei a nagyteremben gyűltek össze, ahol Kajetán kitűnő vezetése mellett előadták a »kacukát«, a »krakoviankát«

A Szent László téri
Fekete Sas fogadó
(a képen jobb felől)
az egyik előkelő
báli helyszín volt
a XIX. század végi
Nagyváradon

és tíz növendék a pompás magyar szólót. A mulatságot gazdag lakoma követte, mely után ismét tánc következett, mégpedig a felnőttek részvételével.”

A társadalmi korlátokat az egyleti élet is bontogatta, a gyarapodó polgárság tagjai és iparosok is jelen voltak a város kedvelt báltermeiben. A legkedveltebb hely Nagyvárád-Újvárosban a Fekete Sas szálló nagyterme és a Zöldfa fogadó szálája volt, Olasziban a nevezetes Rózsabokorhoz vendéglő terme, ez a régi dagerrotípiával rögzített felvételeken látható a Bémer tér közepén.

A divat szele a mezőváros hangulatát akkor is borzolgatta, a polgárok általánosan a párizsi divat szerint öltözködtek évszakonként, ez keveredett a nemzeti ízlésű divatszellemmel. A divathíreket a *Hölgyek Lapja* is szállította, ezt erősítette a divatüzletek kínálata: a Wéber testvérek Bémer téri, a Spitzer Salamon férfi- és női vagy Pollák Zsigmond divatüzlete. A ruhaköltemények utaltak viselőjük társadalmi pozíciójára, vagyoni helyzetére, illető időnként felújítani az eléggé drága ruhákat – a lányos apák bánatára. Az urak alkalomhoz illő viselete egyszerűbb volt, egyenes szárú nadrág, kemény inggallér, mellény, frakk vagy sujtásokkal, cikornyával tűzdelt rövid kabát és nadrág, esetleg csizma. A férfi bálózók között szép számmal akadtak katonatisztek; keblet dobogtató, feszes egyenruhájukban legyeskedtek a lányok körül a mamák rémületére. De ők is rendeztek bálakat, például 1896-ban a nagyváradi garnizon tisztjei a Fekete Sas termébe hívták a bálózókat. Később, a Had-

apródiskola felépülte (1898) után annak nagytermében zártabb körben tartották táncos összejöveteleiket.

A lányok ruhaszíne is jól meghatározott rend szerint változott. A helyi közizlés alakulását befolyásolta az Erzsébet érdemrend tulajdonosainak, Des Echerolles Kruspér Sándorné Gerliczy Stefánia bárónőnek és Tisza Kálmánné született Degenfeld Ilona grófnőnek a véleménye. Az elsőbálozó fehér, fodros túll-, muszlin- vagy organdiruhát viselt, csak a második évadtól választhatott a rózsaszín, világoskék, halványsárga vagy almazöld között, később a sárga, lila vagy vörös szín is megengedett volt, de ez már a korára utalt. Az aszszonyok merész kivágású, mély tűzű selyem-, bársony-, brokátruhákban pompáztak, az idős dámák gazdag csipkedíszítésű, tompa színű bársonyruhában jelentek meg.

A hajviselet különösen farsang idején ezerféle szeszélyt követett. Sokszor kellett az öltözék jellegéhez, de még többször az arc formájához alakítani. Általában magasra tűzött hajfonatot viseltek görögösen, a fejtetőn kontyot képezve, a homlok fölött bodrosan, keskeny bársonyszalaggal lekötve, mely oldalt csokrot képezett. Ez az általános frizura azután sokféle változatban fordult elő, néha egy-egy hosszú fürt lengett alá a nyakra vagy oldalt a vállra, gyémánt gráfok, tűk és diadémok ragyognak a hajfonaton aszerint, amint a rang és vagyon megengedte. A báli cipő atlaszból készült, általában a ruha és a cso-

(folytatás a következő oldalon)

Bál a Fekete Sasban

(folytatás az előző oldalról)

kor színéhez igazodott. A báli ruhák fő díszé a habszerű kelme-, csipke- és virágdísz volt. „Általában jó óvatosan kell megválasztani az öltözeteket – írták a divatlapok –, hogy ha kacér vagy játszani nem lehet, méltóságteljes legyen.”

A báli szezon Váradon is a jogászbállal vette kezdetét, az elsőbálozó lányok itt mutatkoztak be, itt kamatoztatták először a városi táncmesterektől elsajátított tudományukat, és a lányos mamák is itt szurkoltak a kisasszonyok első társasági fellépésekor.

A névre szóló báli meghívók és a táncrendek mellett az alkalmi kiadványok is fontos kellékei voltak a báloknak, az ezek árusításából befolyt összeg is a jótékony célú gyűjtést segítette. Ilyen volt 1887-ben a nagyváradi szépipítési egyesület február 1-re kiadott *Lepke* című báli lapja Gyalókay Aranka, Gyalókay

Díszkötésben adták ki az 1892-es jelmezestélyt megőrkítő albumot

Lajos törvényszéki elnök lánya, ismert író-nő szerkesztésében; tartalmának gazdagításához a fővárosi írók: Jókai Mór, Pulszky Ferenc, Váradi Antal, Beniczky Bajza Lenke és maga Tisza Kálmán is hozzájárultak (a lapot 50 koronáért árulták).

A farsangi multságok között köztetszésnek örvendett a jelmezbál, ilyen több is volt egy szezonban. 1892-ben a nagyváradi farsangon egymást követte két ilyen rendezvény Mezey Mihály királyi közjegyző, az önkéntes tűzoltóegylet parancsnoka, a Zenekedvelők Egyesületének elnöke szervezésében. Mezey a korszak egyik legaktívabb közéleti személyisége volt a városban, Bulyovszky József későbbi polgármester sógora. 1847-ben született Nagyváradon Mezey Mihály (1819?–1875) nótárius fiaként. 1893-ban a *Pesti Napló* vezércikkírójának humoros jellemzése a köztisztelőben álló, a város társadalmában jótékony forradalmakat előidéző férfiú korhű portréját vázolja: Mezey Mihály (1847–1910) egyszerre száz helyen működött. „Pénz ember lévén, lett Bihar megye aljegyzője; számító ember lévén, lett Abauj-Szántó közjegyzője, okos ember lévén, lett Nagyvárad közjegyzője; tüzes ember lévén, lett tűzoltó-főparancsnok; muzsikusz ember lévén, lett elnök és nagybögös a filharmónikusoknál; humanus ember lévén, lett a Bihar megyei Nőegyesület pénztárnoka és egyik legfőbb oszlopa; turista lévén, lett a Kárpát-Egyesület alelnöke; sportember lévén, lett a Tornakör vezére; mulató ember lévén, lett a Bazár vendéglő törzsvendége; szenvedélyes tarokkista lévén, lett a Magyar király kávéházban székelő tarokk-klub elnöke; a városi érdekek buzgó előharcosa lévén, lett a törvényhatóság kiváló tagja; politikus ember lévén, lett Tisza Kálmán főkertese.”

A bállok sikerét Mezey neve is garantálta. 1892. február 27-én tartották parancsnoksága alatt az önkéntes tűzoltók farsangvégi jelmezbálját a Fekete Sas szalájában. „Carneval herceg uralma csak még három napig tart s aztán számúzve lesz egy évig ismét – olvasható a *Nagyvárad* Multságok rovatában –, de az utolsó napokon ki akarja tombolni magát igazán. Ma este lesz ugyanis a farsangnak legnépesebb egyedüli álarcosbálja: a tűzoltóbál. A tisztelt publikumnak, érte a női közönséget, több jutalomdíjat fognak kiosztani. Lesz

szépségverseny is. Ajánljuk a kedélyes mulatságot a közönség pártfogásába.”

Ugyanabban a lapszámban Mezey Mihály a nagyváradi Zenekedvelők Egyesületének jelmezbájlára hívta fel a közönség figyelmét. Jelmeztélyként konferálta fel az eseményt, tehát elit alkalomra készültek, kihangsúlyozta az alkalom zárt körű jellegét, melyre „nem csak az egyesület tagjai, hanem a városi és vidéki intelligencia is meghívót kapott postai úton. Az estély legfőbb fényét városunk azon szép hölgyei fogják nyújtani, kik felkérésünk folytán a virág, cukorkák, hírlap, jelmezes fővegek, szivar és pezsgő előrusításánál szíves részvétüket felajánlották, ezen hölgyek beosztása jelmezek szerint fog megtörténni s a rendező ifjúság fogja a hölgyeket megjelenésükkor helyeikre vezetni.” Az estély este 8 órakor vette kezdetét, és a keddi hírlapokban olvashattak az eseményről. A jelmeztély alkalmi kiadványát *Hogy volt* címmel árusították a helyszínen.

Hölgydivat
a *Hölgyek Lapja*
1881. januári
számában

A Fekete Sas akkori bérlője, Hillinger Lipót is kitétt magáért. A nagy érdeklődésre való tekintettel még négy szobát nyitottak meg a Sas vendéglőben, bejáráttal a 16-os számú szobából, a 14-es szoba lett a pipereszoba, a 16- és 17-es férfi ruhatár, az énekkar és a zenekar a 18-as szobában gyülekezett – mekkora kavarodás lehetett.

Mezey a polgári kör elnökeként is a társadalmi elitet elválasztó falak lebontását kezdeményezte, az estélyre a városi és vidéki elit tagjait várták, arisztokratát és polgárt, rangra való tekintet nélkül: „a magasabb illemes művelzetnek megfelelő társaságot – tehát minden bohócos, sértő vagy illetlen fellépés vagy megjelenés kizárva leendő”. A bálon végül az arisztokrata elit férfi tagjai jelentek meg, a hölgyek még vártak magukra, ellenben a polgári elit jelen volt létszámon felül.

Március 1-én este a Sas utca és a Szent László tér sarkán álló, 1837-ben újraépített Fekete Sas fogadó és szálló előtt „óriási néptömeg állt”. „Az utca kivette részét a jelmezbál örömeiből. Boldog, aki elleshet egy pillanatot a szebbnél szebb kosztümökből, akik az egymás után berobogó fogatokon érkeznek – tudósít a báli krónika. – A szálló lépcsőin hullámszik fel az ezeregy éj. A termek oly pazarul díszítve, hogy az ember frappírozva van, ahogy belép.” (A díszítés Farkas József váradvelencei virágkertészt dicsérte). A terem mind jobban megtelt. „A tarka jelmeztenger színes hullámai előntenek minden zeget-zugot. Édes káprázat fog el bennünket. A sátrak körül rajongva, pezsgőnek, szivaroknak, jelmezeknek nagy volt a keletje. A papák, főleg pedig a mamák büszkeséggel és egy kis hiúsággal teli szívvel örködtek az »ellenállhatatlanok« fölé.” A tömegben elvegyült Sal Ferenc népszerű polgármester és persze Mezey Mihály, övé volt az est dicsősége, ő „varázsolta tündérkertté a Fekete Sas termét, francia közjegyzői kosztümjében folytonosan sürgött-forogott, dirigált, rendeleteket osztott, szereplőket öltöztetett, maszkírozott, önkéntes balekokkal liferált a pezsgős, cukros sátrakban, nem pihent egy pillanatig sem”. A talpalávalót a katonazenekar és Hamza Miska bandája szolgáltatta reggelig, akkor a vendégsereg bánatára vége szakadt a mulatságnak, s „Éljen Mezey!” kiáltással távoztak. Fehér Dezső (Alba) jelmezbáli reminiscenciáiban aztán meg is jegyezte, hogy „mindenki sajnálkozik, hogy a mesé-

(folytatás a következő oldalon)

Bál a Fekete Sasban

(folytatás az előző oldalról)

nek vége... bizony Mezey Mihály mint afféle közjegyző ember szerződést köthetett volna az idővel, hogy most az egyszer – lassabban cammogjon”.

A siker tehát teljes volt, a bevétel 2359 forintot tett ki. Az eseményt egy emlékalbum is megörökítette: *Jelmez-album*. A díszes kiadvány fényképeit Fekete Sándor helyi fotográfus, Ő cs. kir. felsége Ferenc József főherceg udvari fényképésze készítette, a díszkötéses kiadvány az eddig ismeretlen fotók miatt is dokumentumértékű. Az album mára avitt, bohókás, a szépnemnek hódoló, kissé csipkelődő bevezetőjét éppen a belőle ma is kisugárzó hangulat miatt idézzük: „A zenekedvelők egylete biztos lehet felőle, hogy ezt a könyvet megveheti mindenki, mert kiki talál a szakmájába illő dolgot. Megvásárolhatja a botanikus, hiszen Nagyvárad flórájának dús, gazdag képét találja benne. Megveheti az asztronómus – mert hisz annyi itt a vizsgálni való csillag, mint az egész zodiákuson. Megveheti a történész, mert hisz a mű történelmi, lapjai Nagyvárad történetének legszebb lapjait képezik. Megveheti a filozófus, mert megtanulja belőle, hogy van valami, ami az egész filozófiánál magasabb, többet ér. A mű prózai, naturalista irányú, hisz az eleven valóságot tartalmazza. A mű poetikus, idealista, hisz az élet költői szépségeit mutatja be.”

Természetesen a farsang csak a báli szezon kezdetét jelentette, hiszen akkoriban divatban voltak az orgonailatos majálisok és a röpke junálisok.

Tavaszi Hajnal

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Vay Sarolta: *Régi magyar társasélet*. Bp., Magvető Kvk., 1986
- Jelmez-Album*. Kiadta a Nagyváradon 1892. március 1-én lefolyt Jelmez-estély emlékére a Nagyvárad-i zenekedvelők egyesülete, Nagyvárad, Láng József nyomdája, 1892
- Szoleczky Emese: Tánccról táncra: tűnődések egy kiállítás kapcsán. In *Iskolakultúra*, (6) 8. sz. 132–136. (1996)
- Honművész*, 1834. január-június

- Nefelejts*, 1867. január–december, 27. szám
- Hölgydivat*, 1880–1888
- Fővárosi Lapok*, 1885. február 8., 32. sz.
- Fővárosi Lapok*, 1886. január 10., 10. sz.
- Fővárosi Lapok*, 1887. január 27., 26. sz.
- Fővárosi Lapok*, 1888. január 18., 18. sz.
- Fővárosi Lapok*, 1889. január 1., 17. sz.
- Nagyvárad, 1892. február 27., március 2.
- Pesti Napló*, 1893. augusztus 6.

A párizsi módit követő estélyi és báli ruhák részletes leírását is megadta a *Hölgyek Lapja*

Életformája a lószereket

Rákóczi Lajos érköbölküti nyugdíjas tanárt, egykori parlamenti képviselőt több mint negyven éve ismerem, mindig is aktív közéleti szerepvállalással hívta fel magára a figyelmet. A '70-es, '80-as években főleg kulturális eseményeket szervezett, s már akkor úgy ismerték, mint aki él-hal a lovakért; később a fogathajtás szerelmese lett. Otthonában, majd lovas tanyáján beszélgettünk pályájának alakulásáról s a mindennapjait kitöltő szenvedélyéről, a lovakról.

Rákóczi Lajos 1952-ben az Arad megyei (Fazekas)Varsándon született, tanulmányait a szülőfalujában kezdte, majd az aradi, ma Csiky Gergelyről elnevezett középiskolában folytatta, reál tagozaton; abban az időben a tanintézet Ocskó Teréz nevét viselte. Mindig is szerette a lovakat. Amikor a '90-es években a paptamási Imre Zoltán kezdeményezésére beindultak a településen a fogathajtó versenyek, ezeket ő is támogatta, sőt versenyzőként is szerepelt. Ezt a tevékenységet fia, Rákóczi Gergő később nagy sikerrel folytatta – összesen 12 országos bajnoki címet mondhat magáénak. A diák évekről, a pályakezdekről is beszélt házigazdám.

– Nagyon erős osztály volt a miénk, harmincegyen végeztünk abban az évben, ebből harmincan érettségiztünk, és huszonkilencen jutottunk be különböző egyetemekre. Annyian, mint Arad megye másik öt iskolájából összesen. Sajnos ma már kevesen vagyunk itt-hon, szétszóródtak a világ különböző tájaira a volt osztálytársaim, vannak Torontóban, az USA-ban, Németországban, a legtöbben Magyarországon. Nyolcan maradtunk csak itt. Én Marosvásárhelyen végeztem a tanárképző főiskolát, utána mint végzős tanárt 1974-ben kihelyeztek Érköbölkútra. Két hely volt az én szakomra Erdélyben, az egyik Temes megyében, a másik Biharban. Én az utóbbit választottam, azóta is itt vagyok, itt élek családom-

Rákóczi Lajos
érköbölküti
otthonában

mal. Ennyi idő alatt megismertek az itteniek, a rosszat és a jót is belőlem. Egyébként magyar szakos tanár vagyok, de már felnőtt fejjel elvégeztem a Nagyvárad Egyetemen az állategészségügyi szakot is. Hatvanéves voltam, amikor megkaptam a diplomát.

– Hosszú ideig volt az iskola igazgatója. Hány évig töltötte be a tisztséget?

– Azt szoktam mondani, hogy két iskolában is voltam igazgató: Köbölkúton tíz évig, Hegyközszentmiklóson tíz napig.

– Volt egy periódus a '89-es változások után, amikor komolyan bekapcsolódott a politikába. Hogy volt ez?

– Én tréfásan úgy szoktam mondani, hogy belőlem az ellenségeim csináltak nagy embert – ha egyáltalán voltam nagy ember. Székelyhídon is úgy kerültem be a politikába, hogy az engem utolért. Marosvásárhelyről hoztam a fiamat haza akkor, s útban hazafelé, Kolozsváron Berek Kati színésznő, barátnőm a nyakamba repült, ő újságolta a történeteket. Székelyhídon is akkoriban zajlottak a változások. Megkértek, hogy próbáljak valamennyire rendet teremteni, én bementem a községközpont-

(folytatás a következő oldalon)

Életformája a lószereket

(folytatás az előző oldalról)

➤ ba, és aktív részese lettem a további eseményeknek. 1990 januárjában megválasztottak polgármesternek, és elkezdtem a dolgokat a helyükre tenni. Meg kell említenem, hogy akkoriban én voltam az a községi vezető, aki Romániában elsőként testvértelepülési szerződés kötött egy külföldi településsel, ez a belgiumi Écaussinnes volt. Amikor nálunk a fordulat megtörtént, az ottaniak már december 29-én Székelyhídon voltak, óriási mennyiségű ajándékot hoztak. Ami a polgármesterségemet illeti, 1990 végéig töltöttem be a tisztséget, aztán egy évre átmentem Magyarországra dolgozni, egy vállalkozó fogadott fel bennünket segédmunkásnak, szinte valamennyien értelmiségiek voltunk. Az 1992-es parlamenti választás előtt az Érmellék engem javasolt parlamenti képviselőnek, így lettem listavezető a magyar érdekvédelmi szervezet jelöltjeként, s két mandátumot töltöttem ki.

– Az olvasóinkat az is érdekelné, honnan ered a lovak iránti nagy szeretete.

– Ez régi szeretet, a változások előtt is volt lovam. Abban az időben nehéz volt benzint szerezni, ezért többször is lóháton tettem meg az utat a környező településekre. Már eleve eldöntöttem, hogy ha elvégzem a főiskolát, olyan települést választok, ahol lovat is tarthatok, azért is választottam Érköbölkutat. Amikor ide kerültem, a második fizetésemből vettem egy csikót, azóta folyamatosan volt és van lovam. Nyaranként lovas túrákon vettem részt, mindig akadt barát, aki elkísért. Ilyenkor éjszakára általában református parókiákban kaptunk szállást – ez annak is köszönhető, hogy az akkori székelyhídi református

Serlegek, trófeák minden mennyiségben

lelkész, Gavrucza Tibor volt az útitársam. Előfordult, hogy elmentünk Mezőtelegdig vagy a Király-hágóig vagy éppen Érkörtvélyesig.

A paptamási fogatversenyekről is szó esett, ezeken a lányával, Rékával alkottak egy csapatot. Később Székelyhídon, Fugyivásárhelyen, Cséffán szerveztek fogathajtó versenyeket, ezeken is, ha csak tehetette, részt vett Rákóczi Lajos.

– Azóta is benne vagyok ezekben a lovas eseményekben, de már nem versenyzőként, hanem Gergő fiam támogatójaként.

– Úgy tudom, sok ló van, több mint húszat nevelnek...

– Nem 20, hanem 42 lovat nevelünk istállónkban, de nem mind a mi tulajdonunk. Nekünk 25 lovunk van, nekem már csak három, a többi Gergőé. Ő egyedi a román fogathajtásban: tizenkétszeres országos bajnok. Szerintem Romániában bármely sportágról beszélünk, nincs még egy olyan személy, aki tizenkétszeres országos bajnok legyen.

Gergő 13 éves volt, amikor a magyarországi fogathajtó világbajnok Bárdos György felkarolta, mert tehetségesnek tartotta. Már 16 éves korában kordvezetményel, egy nagykarólyi vállalkozó segítségével versenyzett. Megkapta az egyik legnagyobb elismerést, a Sportmesteri díjat.

– Gondolom, a ménes ellátásához nagyon sok takarmány is kell. Vannak földterületei, ahol ezt megtermelik?

– Valóban sok takarmányra van szükség: egy lónak naponta 15 kiló széna kell, ez azt

Télen is mindennap meg kell mozgatni a lovakat

Kopjafa a lovak tiszteletére

jelenti, hogy az egész állomány naponta 600 kiló szénát fogyaszt el. Azonkívül a lovak kapnak abrakot, ez több mint fél tonna naponta, nos, ha ezt megszorozzuk 365 nappal, akkor elképesztően nagy mennyiség kerekedik ki. Emellett a patkolókovács Debrecenből, illetve Hargita megyéből jön ide. Azt tudni kell, hogy a versenylovakat hathetente kell patkolni, egy ló patkolása 300 lej, erre is sok pénz kell. Nincsenek anyagi támogatóink, a szénát vásároljuk.

Mint kiderült, a köbölküti lovas tanyán nagyon kevés ember látja el nap mint nap az állatokat, arra nincs lehetőségük, hogy sok embert alkalmazzanak, a munka nagy részét a család végzi.

Rákóczi fejedelem cserfából megfaragott mellszobrának talapzata élő fatörzs, 2015-ben avatták fel Köbölkúton Rákóczi Lajos kezdeményezésére

Biharország – portré

Rákóczi Gergő többszörös országos bajnok

– Mondhatni, ezt a 42 lovat a család tartja el. Én magam minden reggel felmegyek az istállókhöz, kihordom a trágyát, egész nap van mit tenni, este 10-11-kor fejezzük be a munkát függetlenül attól, hogy vasárnap van vagy ünnepnap. A legnagyobb gondot nem az etetés vagy az istálló kitarakítása jelenti, hanem az, hogy a lovakat mindennap meg kell mozgatni. Vagy egy személy, akit a bethleni ménés fizet – a bethleni és a fogarasi ménés lovai is vannak nálunk –, az ő feladata más elfoglaltsága mellett a lovak mindennapi megmozgatása.

Sok mindenről beszéltünk még, majd a lakásról elmentünk a falu másik végébe, ahol az istállók találhatók. Mielőtt elindultunk volna, házigazdám megmutatta a fajnyulait és a fajtyúkjait – gyönyörű állomány. Lóistállójuk több is van, a lovak külön fülkékben itt laknak. Nagyon gondosan ápolják őket, minden ló egyedi takaróval van ellátva, ez állandóan rajtuk van, védi őket a hidegtől. „Sokba kerültek ezek nekünk” – jegyzi meg vendéglátóm. Egyébként az istállók rendkívül tiszták, minden modern felszereléssel el vannak látva, és egyáltalán nincs semmiféle kellemetlen szag. Bejártuk a környéket is, ahol a lovaknak különböző pályákat alakítottak ki, ahol edzenek velük, felkészítik őket a fogathajtó versenyekre. A volt tévész istállóit alakították át a szükségleteknek megfelelőre; annak idején nem a tészttől vették meg, hanem egy vállalkozótól, aki csődbe ment.

Igazi élmény volt ez a februári nap, amit a Rákóczi Lajos birtokán alkalmam volt eltölteni, el is döntöttük, hogy ha kimelegszik az idő, amikor a gyümölcsöseiben is gyönyörködhetünk, újfent kimegyünk Érköbölkútra.

Dérer Ferenc

Hippokratész véleménye

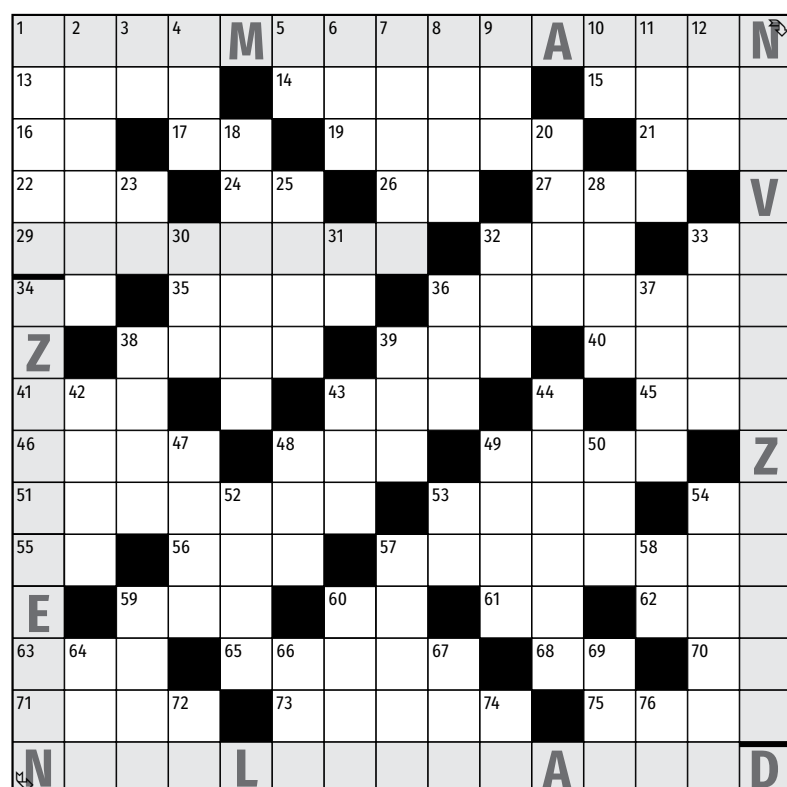
Hippokratész (i. e. 460 k. – 377) görög orvos, az ókori orvostudomány egyik megalapozója. Az ő véleményét idézzük a rejtvényben a vízszintes 1., a függőleges 34. és a vízszintes 29. alatt.

VÍZSZINTES: 13. Egy kissé. 14. Házastárs édesanyja. 15. Tas társa. 16. Te meg én. 17. Romos rész! 19. Több részre esik. 21. Stigmatizált szerzetes, 2002-ben szentté avatták. 22. A közelben. 24. Vajdarab! 26. Rönk végei! 27. Részben lebont! 32. Angol sör. 33. Bácsi (nép). 34. Arad megye betűjele. 35. Kolumbusz egyik hajója. 36. Szeget bever. 38. Európa legmagasabb vulkánja (3340 m). 39. A görög ábécé 7. betűje. 40. Nem enged. 41. Elme. 43. A kripton és az oxigén vegyjele. 45. Előtag, kénatom jelenlétére utal. 46. A lítium és az erbium vegyjele. 48. Hibázik. 49. Az Elba másik neve. 51. Rendfokozat. 53. Abe ... – japán író (1924–1993). 54. Közlekedési pálya. 55. Növényi egyed. 56. Kemény hangnem. 57. Kukoricakása – Ro-

mániában. 59. Keservesen sír. 60. A -be párja. 61. Lélegzik. 62. Hajó hátsó része. 63. Német névelő. 65. Japán város Szapporo közelében. 68. Névelő. 70. Nomen nescio (nevét nem tudni, lat.) – rövid. 71. Éhes. 73. Piciri ikerszáva. 75. Német gépkocsimárka.

FÜGGŐLEGES: 1. ... a baba – Bujtor István filmje. 2. Másképpen – latinul. 3. Mutató szócska. 4. Én – a lélektanban. 5. A -ve párja. 6. Település a Fekete-Körös mentén, a határ közelében. 7. Magyarországi megyeközpontba való. 8. Angol város. 9. A hidrogén és a szilícium vegyjele. 10. Japán és Kambodzsa autójel. 11. Borászati eszköz. 12. Becézett Anna. 18. Délelőtti előadás. 20. Szükséges. 23. Tangens – rövid. 25. Optikai iparáról híres német város. 28. Az 1960-as évek zenei stílusa. 30. Kézzel jelez. 31. Nógató szócska. 32. Azonos betűk. 33. Alkalmi ruha. 36. Ki – oroszul. 37. Sütemény. 38. A tíz köbe. 39. Felfog. 42. Téli sportot űző. 43. Evőeszköz. 44. Szerencsét hozó tárgy. 47. Ránc. 48. Ütleget. 49. Togo fővárosa. 50. Félig boldog! 52. Palack záróeszköze. 53. Kicsinyítő képző. 54. Ország Kelet-Afrikában. 57. Idegen Mária. 58. Gyakori igevégeződés. 59. Labdarúgó olimpiai bajnok (Ferenc, 1944–2006). 60. Német zenészerző. 64. A Duna jobb oldali mellékfolyója. 66. Éti betűi. 67. Közepén kurta! 69. Kellemetlen hang. 72. Félelem! 74. Európai nép. 76. Ugyanaz, mint a vízsz. 54.

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között **könyvjutalmat** sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: Várad folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; biharmegye@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket! Beküldési határidő: **március 30.** Februári rejtvényünk (*Milan Kundera gondolata*) helyes megfejtése: „A magányra nem az ellenségei ítélik az embert, hanem a barátai.” Könyvjutalmat nyert: **Dajka Ilona** (Nagyvárad)

„Kultúracsöpp” Biharfélegyházán

Február elején egy újabb helyszínen, Biharfélegyházán mutatták be Dérer Ferenc *Bihari naplók* című, válogatott riportokat tartalmazó könyvét. Az eseményre többen ellátogattak, mint amennyire a szervezők számítottak.

Községünk első könyvbemutatója **Kerecsenyi Imre** körzeti RMDSZ-elnök jóvoltából kapta a „kultúracsöpp” elnevezést. Ő nyitotta meg az eseményt, köszöntötte a megjelenteket, s röviden beszélt a szerzőről. A jelenlevők nagy része azért már jól ismerte **Dérer Ferencet**, hiszen újságíróként gyakori vendég Biharfélegyházán már sok-sok éve. **Szűcs László**, a kötet szerkesztője a könyv szerkezeti felépítéséről mondott néhány szót, s mint

kiderült, községünkéről öt riport is olvasható a kiadványban.

Amint Dérer Ferenc átvette a szót, a bemutató hangulata egészen megváltozott: olyan lett, mint egy időutazás. Néhány jelenlevőben a felelevenített történet régi emlékként tört elő, hiszen részesei voltak a szóban forgó eseménynek, mások csak számolgattak, hogy gyerekként ott lehettek volna, de vajon ott voltak-e, és olyanok is voltak, akikben az a gondolat fordult meg, hogy ez a bácsi már akkor is újságot írt, mikor én még meg sem születtem...

Hallhattunk arról, hogyan is készült régen egy-egy riport, hány gyalog megtett kilométer van egy újságíró mögött, hogy miként fogadták a helybeliek a riportert, s hány barátság születik egy pályafutás során. A szerző megosztotta hallgatóságával, hogyan volt része egyes épületek felújításában, milyen térkép rejtőzik a fejében, és sok más olyan dolgot, amiből kiderült, hogy az újságírói munka nem egyszerűen foglalkozás, hanem életforma. Dérer Ferencnek is ez az élete a mai napig. A jelenlevők még hosszan hallgatták volna szívesen az előadó őszinte, fordultatos történeteit, de idő szűkében az eseményt zárni kellett. Előbb viszont a felmerült kérdéseket, észrevételeket a vendégek örömmel meghallgatták, megválaszolták, majd kérésre a könyveket Dérer Ferenc személyre szóló dedikálással látta el.

Parti Renáta

Biharfélegyháza

Fizessen elő lapunkra!

A *Várad folyóirat* előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal), az előfizető nevének és pontos lakcímé-

nek, valamint az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66 TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg.

RÉGEN ÉS MOST ○ A Sebes-Körös jobb partján, a nagyváradi Baross (ma Dacia) híd környéki épületeket látjuk a felső, a múlt század húszas éveiben készült felvételen. Jól látszik a görögkatolikus szeminárium épülete és több, a mai napig is álló emeletes ház. Az alsó képen, amelyet megközelítőleg ugyanonnan készítettünk mintegy száz év múltával, a folyóparti régi házak már majdnem mind eltűntek, és tömbházak foglalják el a helyüket, de a szeminárium templomának épp felújítás alatt levő tornya most is a látvány része

Kép és szöveg: Farkas László

9 771583 1061009